

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ВІДДІЛ ОСВІТИ СЕВЕРОДОНЕЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
СЕРЕДНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ № 6

З досвіду роботи класного керівника

Москаленко О.Ю.

***Виховання патріотизму,
громадянських якостей
особистості***

Севєродонецьк

2011

Виховання патріотизму, громадянських якостей особистості:
Інформаційно-методичні матеріали з досвіду роботи класного керівника
Москаленко О.Ю. середньої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6 м.
Сєвєродонецька Луганської області/ Укладачі: С.В. Демчук,
О.Ю. Москаленко. – Сєвєродонецьк, школа № 6, 2011. –89 с.

У к л а д а ч і:

Демчук С.В. - заступник директора з ВР середньої загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів № 6 м. Сєвєродонецька Луганської
області, спеціаліст першої категорії, старший учитель.

Москаленко О.Ю. - учитель історії середньої загальноосвітньої школи
І-ІІІ ступенів № 6 м. Сєвєродонецька Луганської області,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист.

У збірці представлено досвід роботи Москаленко О.Ю., класного
керівника СЗШ № 6 м. Сєвєродонецька Луганської області, у якій розміщено
матеріал з узагальнення досвіду роботи щодо виховання патріотизму,
громадянських якостей в учнів основної школи.

Збірка містить опис досвіду класного керівника, розробки позакласних
заходів, що допомагає розкрити зміст виховання свідомого громадянина,
патріота, набуття молоддю соціального досвіду, формування в дітей та
молоді потреби й вміння жити в громадянському суспільстві.

Видання прийде на допомогу заступникам директорів з ВР, класним
керівникам 5-9 класів.

*Схвалено методичною радою
середньої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6
м. Сєвєродонецька Луганської області
(протокол № 5 від 20 травня 2011 року)*

**РЕКОМЕНДОВАНО ПЕДАГОГІЧНОЮ РАДОЮ СЕРЕДНЬОЇ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІІ СТУПЕНІВ № 6
м. СЄВЄРОДОНЕЦЬКА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

ЗМІСТ

Вступ	04
Виховання патріотизму, громадянських якостей особистості (з досвіду роботи класного керівника Москаленко О.Ю.).....	05
Звіт про пошукову експедицію «Забута могила» загону «Пам'ять» у 2009-2010н.р.	09
Звіт про роботу пошукової групи «Пам'ять» у 2010-2011н.р.....	12
Вечір-есе, присвячений 68-й річниці визволення Сєвєродонецька від німецько-фашистських загарбників, «Остыла от огня броня, но не остынет наша память»	14
Вечір-есе,присвячений подвигу героїв «Молодої гвардії»,«Люди! Покуда сердца стучатся, - помните!».....	20
Літературно-музична композиція, присвячена Дню партизанської слави	30
Презентація збірки про подвиг визволителів Сєвєродонецько-Лисичанського регіону в роки Великої Вітчизняної війни «Берега фронтовой славы»	37
Урок мужності, присвячений 66-й річниці визволення України від німецько-фашистських загарбників	51
Звільнення території України від німецько-фашистських загарбників. Конкурс екскурсоводів по Залі бойової слави	61
Засідання гуртка юних істориків, присвячене Дню Соборності України	72
Засідання відкритої кафедри. Тема «Крути – символ національної честі»	81
Література	88
Додатки	89

ВСТУП

Скарбничка передового педагогічного досвіду – це одна з форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників, поширення і впровадження кращого педагогічного досвіду в практику закладу, а також джерело формування педагогічної майстерності окремого працівника й колективу в цілому. Прикладом такої майстерності протягом багатьох років залишається досвід Москаленко Олени Юріївни, учителя історії, вчителя вищої категорії, вчителя-методиста, а також класного керівника з багаторічним стажем.

У дану збірку увійшли матеріали узагальнення досвіду Москаленко О.Ю. як класного керівника, опис роботи пошукового загону «Пам'ять», розробки позакласних заходів з патріотичного виховання.

Узагальнення досвіду роботи Олени Юріївни відбувалось за підсумками конкурсу «Класний керівник року» й пройшло такі етапи:

- **I етап.** Організаційно-підготовча робота: проведення співбесід щодо опису власного досвіду з досліджуваної проблеми, оформлення зразків документації, сценаріїв виховних заходів тощо.
- **II етап.** Етап вивчення досвіду: вивчення системи роботи класного керівника – знайомство з планом виховної роботи, з системою самоосвіти, аналіз участі класного керівника в різних формах роботи, вивчення взаємозв'язку з учителями-предметниками, відвідування виховних годин, позакласних заходів.
- **III етап.** Наступний етап вивчення досвіду: вивчення системи самоврядування в класі, роботи з батьками, вивчення роботи з питань вироблення в учнів навичок самовиховання тощо.
- **IV етап.** Узагальнення й оформлення матеріалів вивченого досвіду: опис результатів досвіду, оформлення матеріалів у картотеку кращого досвіду, обговорення результатів на засіданні м/о.

Виховання патріотизму, громадянських якостей особистості (опис досвіду роботи класного керівника Москаленко О.Ю.)

Досвід виховної роботи середньої загальноосвітньої школи № 6 м. Северодонецька Луганської області показує, що необхідно постійно впроваджувати у свою практику кращі традиції працелюбства, моралі, життєстверджуючих ідеалів, відданості рідній землі, Батьківщині. У зв'язку з цим проблема виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування в дітей та молоді потреби й вміння жити в громадянському суспільстві є актуальною для нашого колективу. Останнім часом багато класоводів та класних керівників обрали пріоритетним напрямком роботи «Виховання патріотизму, громадянських якостей особистості». Завдяки цьому в закладі склалася певна система військово-патріотичного виховання школярів. Вона базується на роботі Зали бойової слави школи та тому досвідові, який накопичився в роботі педагогічного колективу. Досить цікавим у цьому напрямку є досвід Москаленко Олени Юріївни, класного керівника 9 класу, учителя історії. Педагог у своїй практиці зміг поєднати як традиційні, так й інноваційні форми роботи, опираючись на свій досвід учителя історії.

Отже, Москаленко О.Ю. у своїй позакласній роботі за мету ставить виховання громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права й обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру та злагоді в суспільстві.

Дана мета реалізується через систему педагогічних завдань:

- утвердження в почуттях особистості патріотичних цінностей, поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, культивування ставлення до солдата як до державного службовця;
- визнання й забезпечення в реальному житті прав дитини як найвищої цінності держави і суспільства;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, держави, родини, народу;
- визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності культурної спадщини та майбутнього;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- розвиток форм та методів патріотичного виховання на основі нових інноваційних технологій;

- виховання патріотизму на прикладах героїчних сторінок Великої Вітчизняної війни .

Також класний керівник працює відповідно до:

- Конституції України,
- Законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту",
- Указів Президента України "Про Національну доктрину розвитку освіти" (№347 від 17.04.2002 р.), "Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді" (№948 від 25.10.2002 р.),
- Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства" (№ 1697 від 15.09.1999 р.) одним із пріоритетних завдань освіти є патріотичне виховання молодих поколінь.

Зміст роботи Москаленко О.Ю. як класного керівника з патріотичного виховання передбачає глибоке розуміння природи учнів, їх індивідуальних рис і можливостей, повагу до особистості дитини, турботу про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва в класному колективі.

Патріотичне виховання молоді Олена Юріївна здійснює за такими напрямками, що знайшли своє відображення в плані виховної роботи:

- історико-краєзнавче: заходи, направлені на пізнання історико-культурної спадщини народу;
- військово-патріотичне: формування в школярів високої патріотичної свідомості, готовності до служби в армії;
- героїко-патріотичне: виховання почуття гордості щодо героїчних дат та вчинків предків;
- спортивно-патріотичне: розвиток морально-вольових якостей, виховання сили, мужності, дисциплінованості в процесі заняття фізичною культурою та спортом.

Історико-краєзнавче виховання у своєму учнівському колективі класний керівник проводить через роботу пошукового загону «Пам'ять», який було створено з числа учнів її класу 24 вересня 2009 року. Учасники загону й учитель разом з керівником регіонального пошукового загону «Обеліск» Дедовим Володимиром Вікторовичем вирушили в першу пошукову експедицію «Забута могила». Результатом даної експедиції є впорядкування поховань перших мешканців нашого міста та вивчення історії нашого краю, пов'язаних з цими іменами. Не залишилось поза увагою й пізнання історико-культурної спадщини народу. З цією метою учитель проводить систематично протягом 5-9 класів цикл свят щодо вивчення народних традицій «Хустина – ознака жіночої вроди», «Обжинки», «Весілля» та ін. До організації та проведення даних заходів залучає обов'язково батьків.

Неоднозначний процес **військово-патріотичного** виховання Москаленко О.Ю. здійснює на основі ознайомлення учнів з героїчними

сторінками нашого народу, пов'язаними з Великою Вітчизняною війною, а також з вихованням свідомої готовності до служби в армії. Вона на даному етапі активно використовує можливості Зали бойової слави, яку очолює в школі, проводячи екскурсії та уроки мужності, вечори-есе, музично-літературні композиції із запрошенням ветеранів ВВВ і учасників різних бойових дій.

Складний процес *героїко-патріотичного* виховання здійснює за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань, які ставить перед собою вчитель, вікових особливостей вихованців з урахуванням основних напрямів діяльності школярів. Основними формами в даному напрямку можна виділити:

- інформаційно-масові (дискусії, засідання "відкритої кафедри", вікторини, історичні вечори, створення альманахів);
- діяльнісно-практичні (творчі групи, екскурсії за власне розробленими маршрутами містом, огляди-конкурси, олімпіади);
- діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);
- індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);
- наочні (участь у роботі Зали бойової слави, організація книжкових виставок, пересувних виставок тощо).

Розвиток морально-вольових якостей, виховання сили, мужності, дисциплінованості, який передбачає *спортивно-патріотичний* напрямок, учитель організовує, залучаючи своїх вихованців до участі в різноманітних спортивних конкурсах у школі. Так, учні 9 класу – постійні учасники шкільної команди, яка брала активну участь у міських конкурсах «Нащадки козацької слави» та «Зірниця».

Ефективність патріотичного виховання в позакласній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, методів та форм його організації. Пріоритетну роль Москаленко О.Ю. відводить активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативі й творчості учнів. До таких методів можна віднести проектну діяльність, яку, учитель активно впроваджує як на уроках, так і в позакласній діяльності. Це проект (пошукова експедиція) «Забута могила» пошукового загону «Пам'ять», що було реалізовано у 2009-2010н.р., 2010-2011н.р. та буде продовжено у 2011-2012н.р. Проект, присвячений 65-річчю визволенню України від німецько-фашистських загарбників, презентація якого відбулась під час проведення історико-літературної композиції «Забуттю не підлягає» та ін.

Також з метою організації патріотичного виховання учнівської молоді в умовах розбудови громадсько-активної школи класний керівник у скарбничку свого досвіду додала:

- лекції, бесіди ("Я – громадянин-патріот незалежної держави України", "Пам'яті вдячні нащадки", "Знати і поважати Герб своєї Вітчизни, її прапор і гімн", "Державна символіка Батьківщини", "Твої права і обов'язки", "Патріотизм – нагальна потреба України", "Моя земля – земля моїх предків", "І синє небо, і жовте колосся", "Народні символи", тощо);
- круглий стіл до Дня Соборності України (засідання юних істориків), засідання відкритої кафедри «Крути – символ національної честі», презентацію збірки про подвиг визволителів Северодонецько-Лисичанського регіону в роки Великої Вітчизняної війни «Берега фронтової слави»;
- конкурс екскурсив по Залі бойової слави;
- уроки пам'яті, вечори-есе, історико-літературні композиції, присвячені історії підпільної молодіжної організації «Молода гвардія», до Дня партизанської слави, визволенню Северодонецька від німецько-фашистських загарбників, до 9 Травня.

У своїй роботі педагог не замикається лише в стінах школи. Вона проводить спільну пошукову роботу з музеєм ЗАТ «Азоту», організовує екскурсії до музею історії ВВВ ЦТКУЕМ, екскурсії по місцях бойової слави міста «Історія однієї вулиці (будинку)».

Отже, опираючись на результати виховної роботи своєї колеги в початковій школі, Москаленко О.Ю. від формування здатності дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, жителя міста, виховування в неї любові до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій прийшла до виховання осмисленого патріотизму, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод. За результатом проведеного анкетування учні Олени Юрїївни мають сформоване почуття патріотизму, яке означає прояв любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини.

ЗВІТ

про пошукову експедицію «Забута могила» загону «Пам'ять» у 2009-2010н.р.

Чим далі від нас відходять буремні воєнні роки, тим менше ми про них замислюємось, знаємо про них. Здається, що мирне небо було завжди, а написане про війну в підручниках було дуже давно.

Та виявляється, що війна залишила на нашій землі багато слідів. Вони дуже різні: це і пам'ять людей, що пройшли через війну, і військові бойові нагороди, що зберігаються майже в кожній родині, і іржаві уламки бойової зброї, що лежать в землі та у вітринах музеїв, і солдатські трикутні листи, що несуть пам'ять серця... Багато, дуже багато слідів полишила війна. А ще більше вона залишила могил. Ми навіть не уявляли, що в наш час є безіменні, забуті могили.

24 вересня 2009 року ми в класі утворили пошуковий загін «Пам'ять» із семи учнів і разом з учителем історії Москаленко О.Ю. та керівником регіонального пошукового загону «Обеліск» Дєдовим Володимиром Вікторовичем вирушили в невелику експедицію. Наш шлях лежав недалеко – до старого кладовища колишнього селища Старосиротино, з якого починався Лисхimbуд.

Тут, серед сухої трави та іржавого заліза, ми доторкнулись до історії. Дєдов В.В. розповів нам багато цікавого, чого ми не знали. Ми дізнались, що на цьому кладовищі збереглися поховання людей, які першими прийшли на піски лівого берега Дінця і своєю працею перетворювали їх на обжиті землі, які закладали перші цеглини в будівництво промислових підприємств нашого міста.

Але найбільше вразили нас три могили. Вони такі різні... Ми побачили маленьку могилу з невеличким хрестом, де похована дитина – дворічний хлопчик, що народився в Лисхimbуді в 1941 році, а загинув в 1943. як розповідали свідки цих подій, Скорик М. був розстріляний німцями прямо на руках своєї матері. Він навіть не зумів зрозуміти, що його життя скінчилось...

Друга могила – і зовсім безіменна. Стоїть на землі над цементною плитою пам'ятник із цегли, що вже подекуди зруйнувався. Немає на ньому ніяких написів, лише збереглася ніша, куди ставили свічку на помин душі. Та вже давно не горів там вогонь. Володимир Вікторович розповів нам історію цього поховання, яку почув від людей, чії рідні поховані поблизу цього місця.

У липні 1942 року на території нинішнього виробничого об'єднання «Склопластик» працював призовний пункт, до якого прибували молоді люди, мобілізовані до лав Червоної Армії. А бої з німцями точилися вже за наше селище. Щоб дати змогу призовному пункту завершити свою роботу, офіцери зайняли оборону та відстрілювались від фашистів, що проривались до селища. Під час цього бою загинув офіцер Червоної Армії, якого і поховали під соснами на кладовищі. Вже ніхто не пам'ятає його прізвища, ніхто не доглядає могилу, не запалює свічку пам'яті. А так не повинно бути. Наш загін, стоячи біля старого пам'ятника, вирішив взяти шефство над забутою могилою: упорядкувати її, відремонтувати, навідувати. Але цього мало. Ми докладемо зусиль, щоб встановити ім'я людини, яка загинула в боях на нашій землі. Не повинно бути безіменних могил.

І ще одне поховання привернуло нашу увагу: поховання німецького молодшого офіцера майже поряд з могилою радянського воїна. Звідкіля воно тут? Ми дізнались, що при відбудові промислових об'єктів Лисхimbуду

використовувалась праця полонених німців. Один із них і помер під час цих робіт і був похований у нашій землі.

Під час цієї експедиції ми розширили знання про історію свого краю, головне – побачили її власними очима, зрозуміли, що історія – це люди, які життям своїм творять її і віддають за неї життя. І забувати про них ми не маємо права. Це не тільки цікавість, це - обов'язок.

Звіт про роботу пошукової групи «Пам'ять» у 2010-2011н.р.

У лютому – вересні 1943 року територія Лисхimbуду та прилеглих селищ Сиротине, Борівське, Метьолкіне, Павлоград, хутора Синецького були прифронтовою зоною, бо тут пролягала лінія бойових дій за Сіверський Дінець та місто Лисичанськ. Бої точились запеклі. Правий берег Дінця значно вищий за лівий, тому німці, закріпившись на Лисичанській висоті, вели системний обстріл районів селищ. Це і обумовило великі втрати радянських військ. Зараз важко встановити точно їх кількість, бо загиблих бійців ховали або на місці їх загибелі місцеві жителі, або забирали родичі за місцем проживання, бо частиною учасників цих боїв була місцева молодь, уродженці Луганщини. Тому і покрита наша земля військовими могилами, і вже відомими, і ще невідомими.

Для керівництва роботою з увічнення пам'яті воїнів урядом створено Комплексну програму пошуку і впорядкування поховань жертв війни та політичних репресій (Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2000 року №1867). Вона відзначає, що значна більшість поховань жертв війни на території України перебуває в критичному стані та намічає заходи по поліпшенню становища.

Важливою рисою пошукової діяльності є участь в ній учнівської молоді. В 2002 році на базі Українського фонду пошуку «Пам'ять» створено Всеукраїнське дитяче об'єднання «Нащадки Перемоги». Його головною метою стало збереження пам'яті про тих, хто віддав життя за наше сьогодення, пошук невідомих, забутих поховань та пошук і увічнення імен загиблих воїнів.

Група
«Пам'ять», створена
нашій школі, в 2009-
2010н.н. теж
знайшла могилу
невідомого офіцера

в

Червоної Армії, що загинув у 1942 році під час боїв при обороні Лисхімбуду. На надгробку немає імені, та люди, чиї рідні поховані поруч безіменної могили, розповідають, що тут лежить офіцер, який прикривав евакуацію призовного пункту, розташованого на території нинішнього об'єднання «Склопластик». Ми взяли опіку над могилою і почали її упорядкування.

У жовтні 2010 року шкільна група «Пам'ять» отримала подарунок – чотирнадцять томів Книги Пам'яті Луганської області, що передав школі

учасник афганської війни, лейтенант у відставці Горбенко В.М.. Члени групи вже ретельно вивчили матеріали, що містяться в цій книзі, склали список Героїв Радянського Союзу – уродженців Луганської області, що після війни

повернулись додому. Ця робота проводилась по завданню загону «Обеліск», керівник якого надав групі «Пам'ять» фотографію 1975 року, що була зроблена на зустрічі Героїв Радянського Союзу – луганчан в редакції газети «Луганська правда». На фото не позначені імена людей, що брали участь в цій зустрічі. Внаслідок роботи з літературою та Інтернет-ресурсами членами пошукової групи встановлено 16 імен з 18. Пошук продовжуватиметься у 2011-2012н.р.

3 историк: Оставшиеся работники перешли на 10-12 часовой рабочий день. На работу вышли женщины – домохозяйки. И хотя с сентября 1941 года началась эвакуация азотно-тукового комбината, в поселке продолжали работать котельно-механический и деревообрабатывающий заводы.

4 историк: Больница была переоборудована под госпиталь, под военный госпиталь переоборудовали помещения детского сада, ВОХРа и общежития пожарников.

1 историк: С октября 1941 года поселок Лисхимстрой стал прифронтовой зоной, где базировались части 37 гвардейской армии.

Летом 1942 года гитлеровское командование бросило в наступление более 80 дивизий. Под натиском превосходящих сил советские войска вынуждены были 10 июля 1942 года оставить Лисичанск, а 11 июля немецкие солдаты заняли поселок Лисхимстрой.

2 чтец: Годы, что в прошлое сплыли,
 Вычеркнуть, друг, не спеши,
 Горькие, страшные были –
 Боли народной души

2 историк: Оккупация Придонцовья и нашего посёлка длилась 7 месяцев. Во время властвования на Лисхимстрое оккупанты нанесли урон жилью посёлка, вырубил лес в парке, сожгли летний кинотеатр, а клуб превратили в конюшню. Отступая, они взорвали многие корпуса химкомбината. Ущерб, нанесённый посёлку, составил в тогдашнем исчислении 54млн. 300тыс. рублей. Но расплата за преступления пришла.

3 историк: Победа под Сталинградом внесла в феврале 1943г. коренной перелом в войну. Инициатива перешла в руки советского командования. Кровавые бои на Волге ещё продолжались, а Красная Армия, обойдя немецкую группировку, уже подходила к границам Украины.

4 историк: Мороз. На востоке занималось утро. Утро 21 декабря 1942 года. Колючий, сухой, холодный ветер обжигал лица, бил глаза, перехватывал дыхание. Солдаты проваливались в снег, хрипло дышали, жадно глотали студёный воздух. Но маленький кусочек украинской земли освободили - село Меловое Старобельского района.

1 историк: К концу января часть 4-го гвардейского корпуса при взаимодействии с 18-м танковым корпусом стремительно развивали наступление, выполняя задачу выйти на рубежи Северского Донца. Первыми в наступление пошли полки 41-й гвардейской стрелковой дивизии под командованием генерал-майора М.П. Иванова. Преодолев оборону врага в районе Ново-Астрахани, 31 января дивизия освобождает город Рубежное и выходит на левый берег Донца.

2 историк: 31 января был освобождён посёлок Воеводовка и войска подошли к Лисхимстрою. Посёлок казался безлюдным... Лишь кое-где сохранились дома, торчали тёмными великанами остатки стен из развалин, под снегом умирали пни казнённых парковых деревьев:

Инсценировка **2 танкиста и командир**

(Командир сидит в блиндаже за столом, рассматривает карту боевых действий, входят 2 танкиста)

1 танкист. Разрешите доложить, товарищ полковник!
Командир. Докладывайте!

1 танкист. По вашему приказу 3 танка под командованием Константина Георгобиани вышли на окраину посёлка Лисхимстрой. Крупной группировки немцев, по данным разведки, здесь не было, но уже в районе первых домов мы нарвались на огонь вражеской батареи. Первый танк был подбит прямым попаданием снаряда возле первого дома.

2 танкист. Второму танку удалось продвинуться метров на 100 вперед. Экипаж стремился подавить вражескую батарею, но тоже был подбит у противотанкового рва.

1 танкист. Экипажи попытались покинуть горящие машины, но были расстреляны немцами в упор. Выскочивший из-за дома немецкий танк прошёлся гусеницами по телам наших товарищей... Погиб и лейтенант Георгобиани.

Командир. А где в это время находилась ваша машина?

2 танкист. Наш танк вышел на подступы к посёлку левее и не попал под прямой обстрел. Нам удалось уйти через парк, но в районе Паркового озера наша машина тоже попала под обстрел и загорелась. Экипажу пришлось покинуть танк и под прикрытием деревьев вернуться к своим.

Командир. Ну что же, немецкие гады! Вы ответите за жуткую смерть наших товарищей!

Ночью начать наступление! Пленных не брать! Это будет наш ответ немецким извергам! Выполняйте!

Танкисты. Есть!

(Танкисты уходят)

Командир. А нам остается почтить память героев – танкистов и продолжить ратное дело.

Минута молчания

3 историк: В ночь с 31 января на 1 февраля 1943г. 122-й полк с боями освобождает посёлок Лисхимстрой. А два подбитых танка стоят на его окраине. Первый из них простоял несколько недель, потом с него сняли башню, а корпус распилили. У второго танка судьба иная. Башню ему сорвали ещё во время боя, он стоял на краю противотанкового рва и постепенно сполз в него. Со временем его засыпало землёй, и он навечно остался на месте своей последней стоянки - под стеной ограды клуба «Стеклопластик».

Выступление руководителя регионального отряда «Обелиск»

1 чтец: Звонят печально здесь колокола-
Отстрелянные пушечные гильзы,
Оплакивает матушка – земля,
Безвременно потерянные жизни.

Раздаётся звон - и снова тишина...
И, как солдатки, здесь стоят берёзы,
Те, у которых отняла война
Мужей – солдат, оставив только слёзы.

Сегодня трудно всё представить нам,
А как бы они выглядели ныне.
Всё измеряем по своим годам,
А годы их сгорели в сером дыме.

2 чтец: Мы здесь проходим молча, не спеша,
В молчанье гулком гложет наше слово.
И с мыслью не смиряется душа,
Что никогда их не увидим снова.

А тишину нарушил только звон –
Отстрелянной артиллерийской гильзы,
И кажется, что издают свой стон
Безвременно оборванные жизни.

4 историк: А Красная Армия продолжала наступление: 1 февраля 110-я танковая бригада вышла в район Павлограда, а войска 41-й стрелковой дивизии освободили посёлки Сиротино, Метёлкино. 2 февраля эти подразделения вышли к хутору Синецкому и, подавив сопротивление врага, освободили Пролетарск и Лисичанск.

1 историк: Под угрозой окружения немецкие войска 5 февраля оставили Лисичанск и отошли к Кадиевке. Но закрепить успех советским войскам не удалось. Между первой и третьей армиями на короткий промежуток времени образовался разрыв линий фронта и этим воспользовались немцы. 3 марта наши войска вынуждены были оставить Лисичанск и занять оборону на левом берегу Донца.

2 историк: Следующие полгода Лисихмстрой стал линией фронта, где велись позиционные бои. Летом 1943 года попытка советского командования овладеть Лисичанском успеха не имела. Только хорошо подготовленное в конце августа наступление принесло успех на Привольнянском плацдарме, и 2 сентября 1943г. Лисичанск был освобождён.

1 чтец: Над Привольем тучи выются,
Гром гремит, а дождь не льет.
То не тучи грозовые -
Это жаркий бой идёт.
Бой был жаркий и нелегкий,
Не сдавался лютый враг,
Но наутро над Привольем
Развевался красный флаг!

2чтец: Не стерты в памяти прошедшими годами
Бои на правом берегу Донца.
Село в огне, зажатое холмами
И гарь, ползущая над степью без конца.
И помню я, как догорали хаты,
Как небо выло сотнями смертей,
В густом дыму – лишь танки да солдаты,
В пустых дворах – ни женщин, ни детей.

1 чтец: Солдаты шли, здесь кровью окропляли,
Горячей кровью каждую версту,
Но отстояли! Выстояли! Взяли!
Немыслимой отвагой высоту !

3 историк: Мы помним и гордимся участниками тех давних и славных
героических
событий.

Собольков Николай Федорович
Зиновьев Александр Федорович
Савков Иван Антонович
Журомская Клавдия Андреевна
Трунов Алексей Трофимович
Саранча Юлиан Митрофанович
Перепелица Михаил
Маликова Мария Дмитриевна
Федоровский Феогент Иванович
Сиволобов Петр Андреевич
Дементьев Иван Иванович
Каламбет Григорий Иванович
Лозовой Иван Петрович
Иванов Михаил Максимович

4 историк: Лисхимстрой, заплатил дорогой ценой, за своё освобождение:
- около 500 лисхимстроевцев сражались в рядах Красной армии против фашистских полчищ;
- смертью храбрых пали около 300 человек, среди них – первостроители города: каменщик - Иванов, штукатур - Сеничкин, строитель - Пендюра.

1 историк: - почти в каждую семью посёлка за годы войны пришла похоронка, а то и две;
- побывав на Старосиротянском кладбище, мы видели там могилу годовалого ребёнка, убитого немцами;
- на территории Северодонецка и посёлков, входящих в черту города, находится 16 братских могил, в которых покоится около 5,5 тысяч погибших здесь бойцов.

2 чтец: И тяжелая память мешает забыться,
И всплывают людей потемневшие лица.
Уходили они в краснозвездных пилотках,
Сколько их полегло на безвестных высотах.
В сосняке молодом, в буераке заросшем,
На случайном суглинке – неброском, промокшем.
Будто памятник – дом или танк у дороги:
Вот бессмертье солдата на смертном пороге!

*Звучит песня «Ветеранам минувшей войны»,
Хлопотова Я.*

2 историк: Подвиг солдат Великой Отечественной увековечен в нашем городе в гранитных фигурах Мемориала, в стеле Славы на площади Победы, в названиях улиц города, в застывшем на постаменте танке в сквере Славы.

**Слово предоставляется поэту
Козодоеву В.И.**

3 историк: Война оставила тяжелые следы в жизни и сердцах людей. Но пусть будут навеки в наших душах слова, написанные у подножия танка:

**«Остыла от огня броня,
Но не остынет наша память!»**

Вручаем цветы ветеранам

4 историк: И сегодняшний разговор мне хотелось бы завершить стихотворением нашего земляка, поэта Ивана Савича.

Стихотворение «Квадрат 48/103» читает Задорожная Даша

Ведущий: К 68-й годовщине освобождения родного города мы провели творческие конкурсы и викторины. Сегодня подводим итоги этих конкурсов.

Награждение победителей конкурса рисунков, викторины

В конце вечера звучит песня из к/ф «Белорусский вокзал»

**Вечер-эссе,
посвященный подвигу героев «Молодой гвардии»,
«Люди! Покуда сердца стучатся, - помните!»**

На сцене стоит столик и два стула для ведущих. Задник сцены украшен портретами молодогвардейцев и тематическим плакатом. Звучит фонограмма песни «От героев былых времен».

Ведущий 1.

Война! Твой страшный след
Живет в архивах пыльных,
В полотнищах побед
И в нашумевших фильмах.

Война! Твой горький след –
И в книгах, что на полке...
И вот уж шесть десятков лет
Ношу твои осколки...

Ведущий 2.

В эти дни исполняется 68 лет комсомольскому подполью небольшого шахтерского города, что у нас на Луганщине, - Краснодона.

Ведущий 1.

Проходят годы, десятилетия, а величие подвига молодогвардейцев не уменьшается, не меркнет. Не забудутся, не затеряются в анналах истории имена мальчишек и девчонок, совершивших невиданный подвиг во имя свободы своей страны, во имя человечества!

Ведущий 2.

И это не просто слова, ведь цена им – жизнь! И жизнь не только солдат, военных, но и жизни многих подростков, наших сверстников.

Все-таки у войны было и «детское лицо». Ведь средний возраст комсомольцев-подпольщиков, сражавшихся в рядах «Молодой гвардии», - 16-18 лет!!!

Чтоб ненависть
Дала врагам ответ,
Чтоб ты сумел
Найти себя в борьбе,
Достаточно
Когда 16 лет,
16 лет исполнилось тебе.
16 лет,
Когда Отчизне
Вы так нужны,
Кто сдержит ваш порыв?
Кто сломит вас,

Когда во имя жизни
Вы рветесь в бой,
О смерти позабыв?

Ведущий 1.

Как это – шагнуть в бессмертие со школьной скамьи? Ведь в свои 16-18 лет они знали, что рискуют жизнью. Как это – отдать свою жизнь за свой народ, за жизнь будущих поколений, когда ты сам в начале жизненного пути и тебя называют «будущим страны»? Что это – подвиг или ребячество?

Ведущий 2.

Давайте сегодня вместе попробуем найти ответы. Хотя это не просто. Ведь о подвиге говорить трудно еще и потому, что героическое в жизни порой выглядит просто и буднично...

Ведущий 1.

Мы хотим вам рассказать о тех, кому никогда не будет больше 16-20 лет.

Война взломала даже демографию,
И в сорок – трижды проклятом году
В школярские ребячьи биографии
Внесла немыслимую чехарду.

Измерив жизнь иными величинами
Во взрослый мир вошли вы напрямик –
Став чуть ли не матерыми мужчинами,
О юности не вспомнив ни на миг...

Ведущий 2.

И все-таки у этих мальчишек и девчонок была юность. Особая, предвоенная... Какими они были? О чем мечтали? Кто и как воспитал в них такую исполинскую силу духа?

Ведущий 1.

Сегодня молодогвардейцы заговорят с вами из далеких 40-х. Своими стихами, строками дневников, письмами... Вы услышите их голоса... Вы найдете ответы...

Ты помнишь школьные годы?
Он был высоким и смуглым,
Умел взбираться на сосны
И в пруд с обрыва нырять,

Читал Майн Рида и Блока,
Играл на гитаре в струнном,
И мог любую задачу
Без всяких подсказок решать.

Ведущий 2.

Эти строки можно отнести ко многим краснодонцам – эдакий коллективный портрет предвоенной молодежи. Тогда, как впрочем и сейчас,

было модно много читать и заниматься спортом, было необходимо разбираться в международной политике и быть «подкованным» комсомольцем, сознательным школьником...

Выходит первый чтец, неся развернутую газету, зачитывает из нее.

Чтец 1.

Заметка в краснодонской городской газете «Социалистическая Родина» от 13 декабря 1940 года: «Сказать, что в 9-м классе учиться очень легко, нельзя. Но трудностей непреодолимых нет. Упорная работа над собой, сознательное отношение к учебе и выполнение домашних работ дают неплохие результаты.

Скажу о себе и своих товарищах по классу. В первой четверти этого учебного года я получила оценки «хорошо» и «отлично». Мои товарищи – Татарина и Ковалева – также учатся на «хорошо» и «отлично». Добиться успехов в учебе нам удалось потому, что мы крепко усвоили: знания нужны нам и приобретаются путем аккуратного выполнения домашних работ.

Придя из школы домой я правильно использую остаток дня. Отвожу время на выполнение домашних заданий, читаю художественную литературу. В дни отдыха посещаю кино, библиотеку. Ежедневно занимаюсь физкультурой. Мое социалистическое обязательство – 1940-1941 учебный год окончить по всем предметам только на «отлично».

Ульяна Громова – комсомолка, ученица 9 класса средней школы №6».

Ведущий 1.

Трудно объяснить, что такое «социалистическое обязательство», ведь и комсомол ушел в небытие. Но нам это необходимо, что бы понять истоки подвига этих мальчиков и девочек.

Ведущий 2.

Далеко, очень далеко ушло то удивительное время. Но нам стоит задуматься, так ли уж плохо было наше социалистическое прошлое, которое и воспитало будущих героев-молодогвардейцев.

Ведущий 1.

Мы обращаемся к вам, уважаемые гости! Расскажите, что же это значило в 40-е годы: быть комсомольцем, брать на себя социалистические обязательства.

Слово предоставляется гостям – бабушкам и дедушкам.

Ведущий 2.

Когда листаешь чудом уцелевшие блокноты Ивана Земнухова, читаешь немного наивные, иногда литературно несовершенные строки, с особым чувством глубокого благоговения склоняешься в поклоне, ибо это – документ души.

Ведущий 1.

Есть в его записях одно остро полемическое стихотворение. В противовес элегии Лермонтова: «И скучно и грустно, и некому руку подать в минуту душевной невзгоды...» Ваня пишет:

Нет, нам не скучно и не грустно,
Нас не тревожит жизни путь.
Измен неизвестные чувства –
Нет! – не волнуют нашу грудь.

Бегут мятежною чредою
Счастливой юности лета,
Мечты игривою толпою
Собой заполнили сердца.

Нам чуждо к жизни отвращенье,
Чужда холодная тоска,
Горячей юности сомненья
И внутренняя пустота.

Ведущий 1.

Полный сил и энергии, он страстно желал прожить жизнь так, чтобы остался след, сделать жизнь содержательной и интересной... Ведь об этом мечтает, наверное, каждый из нас...

Ведущий 2.

Со страниц дневников молодогвардейцев встают в полный рост замечательные, талантливые, увлеченные жизнью, деятельные юноши и девушки. Открытыми, добрыми глазами они всматривались в будущее, видели его прекрасным, они мечтали... Ведь вы тоже мечтаете...

Ведущий 1.

Они могли бы стать рабочими, землепашцами, педагогами и журналистами, инженерами и конструкторами. Варили бы сталь и создавали космические корабли, строили бы города...

Ведущий 2.

Они отдали свои жизни за то, чтобы все это сделали мы с вами.

Окончатся лихие дни...

Ты, Саша, будешь вновь со мною,

И будут вновь светить огни

Над нашей мирною страной.

На сцену выходит юноша и девушка, они попеременно рассказывают о молодогвардейцах.

Девушка.

Иван Земнухов мечтал стать юристом и даже был направлен райкомом на курсы, но закончить их не удалось – помешала оккупация.

Юноша.

Любовь Шевцова. «Любка – артистка» - плясунья и хохотушка, такая непоседа, что и минуты не могла усидеть на месте. Стать артисткой – ее мечта.

Девушка.

Виктор Третьякевич – замечательный организатор, страстно любил музыку, стихи, родную природу, был корреспондентом районной газеты.

Юноша.

Большой мечтой Сергея Тюленина была авиация. Занимаясь в авиамodelьном кружке, Сергей мечтал стать летчиком.

Девушка.

Олег Кошевой был слишком молод, чтобы сказать определенно о своем будущем. Он редактировал школьную газету, участвовал в спортивных состязаниях, занимался в литературном кружке, писал стихи...

Звучит фонограмма канонады и мелодии военных лет, на каждое четверостишие выходят юноши и девушки, одетые в одежду 40-х годов, становятся плечом к плечу.

Юноша.

Как это было! Как совпало –
Война, беда, мечта и юность!
И это все в меня запало,
И лишь потом во мне проснулось...

Юноша.

Сороковые, роковые,
Свинцовые, пороховые...
Война гуляет по России,
А мы такие молодые!

Девушка.

Ах, война! Что ты сделала, подлая?
Стали тихими наши дворы,
Наши мальчики головы подняли,
Повзрослели они до поры...

На пороге едва помаячили
И ушли за солдатом солдат...
До свидания, мальчики, мальчики
Постарайтесь вернуться назад...

Юноша.

Клянусь: назад ни шагу!
Скорей я мертвый сам
На землю эту лягу,
Чем землю эту дам!

Девушка.

Клянусь, мы будем квиты
С врагом. Даю обет,
Что кровью будут смыты
Следы его побед!

Юноша.

А если я нарушу
Ту клятву, что даю,
А если вдруг я струшу
Перед врагом в бою...

Суровой мерой мерьте
Позор моей вины,
Пусть покарает смертью
Меня закон войны.

Ведущий 1.

Часто ли в своей жизни мы с вами даем клятвы? Мы понимаем, что они обязывают. И в этом есть элемент какой то магии, игры.

Ведущий 2.

Молодогвардейцы играли всерьез. Верные клятве, они хранили в глубочайшей тайне, даже от близких людей, все, что касалось их деятельности в «Молодой гвардии». Но дело не только в конспирации – понимая риск и смертельную опасность, которым себя подвергают, они не хотели ставить под удар родных.

Ведущий 1.

Представьте, что значит в 16-18 лет взвалить на свои плечи тяжесть такой ответственности! И абсолютно ясно видится теперь, что никакого бахвальства и мальчишества не было. Им не нужно было хвалиться ни перед кем. Они спасали Родину.

Ведущий 2.

Ночь пустынна,
Ночь темна.
И не шороха, ни звука.
Только эта тишина
Сну фашистов не порука.
Нет, не спиться по ночам, -
Если спится – плохо спится.
А коль спится палачам,
То такое им приснится!
Вспышка света, сноп огня,
Никуда вам, псам, не деться!
Узнаете вы меня –
Молодогвардейца!

Ведущий 1.

За шахтеров, за детей,

За обугленные вишни,
За замученных людей
Мстить друзья Олега вышли.

Ведущий 2.

Возникшая из небольших разрозненных групп, разросшаяся и окрепшая, «Молодая гвардия» к концу 1942 года представляла собой реальную силу. Немецкому командованию пришлось направить в Краснодон специальные подразделения, которые должны были очистить тылы от партизан.

Стены вас не сохраняют!
Не спасут штуки винтовок,
От ночных моих гранат,
От дневных моих листовок!

Помнит наш степной простор,
Как, взлетая ввысь со звоном,
Мести праведной костер
Полыхал над Краснодоном.

Ведущий 1.

Трудно себе представить, что можно сделать за 2 с небольшим месяца. Ведь именно столько просуществовала «Молодая гвардия». С 20-х чисел сентября до первых чисел января, когда начались аресты подпольщиков.

Ведущий 2.

Когда читаешь, что молодогвардейцы мешали добыче угля, невозможно правильно оценить этот факт. Но когда узнаешь, что уже на десятый день после освобождения Краснодона уголь пошел на-гора (хотя немцам не удавалось ее наладить в течении полугода!), то понимаешь, насколько реальной силой были юные подпольщики.

Ведущий 1.

Скупые строки хроник: «печатали, распространяли листовки». Это значит, что в тяжелых условиях оккупации ребята нашли в развалинах старой типографии шрифт, вырезали недостающие буквы из резины, слушали ночью радиоприемник, ловили сводки Совинформбюро, а утром жители читали последние новости с фронта. Чем это было для людей, живших в оккупации, трудно оценить.

Ведущий 2.

Точно так же сейчас нам трудно представить, что чувствовали жители Краснодона, увидев утром 7 ноября красные флаги над городом.

Ведущий 1.

А на заре на кровлях Краснодона
Зашелестели алые знамена.
Над парком, проржавевшем и пустым,
Они казались пламенем живым, -
Таким горячим, ярким и могучим,

Что не закрыть его осенним тучам.

Ведущий 2.

Проснувшись, тот огонь ребенок увидал.

И ручкой замахал, и закричал:

«Там, на дворе, смотри, там флаги, мама!»

Все двери открывались. В небо прямо,

Над шахтой номер первый-бис

Костры багряные торжественно взвились.

Ведущий 1.

А потом был поджог биржи труда со списками молодежи, которую готовили к отправлению в Германию... Это случилось 6 декабря 1942 года.

Метет буран...

В просторах ночи темной

Морозный ветер воет и визжит...

Пушистый снег повязкою огромной

На свежих ранах города лежит.

Жестокий холод колет щеки, губы,

Пронизывая тело до костей...

Но крадутся вперед Сергей и Люба.

Опасный путь... Дойти бы поскорей!

Ведущий 2.

А Краснодон, охвачен зимней стужей,

Под белым одеялом крепко спал...

Вот этот дом, который им так нужен!

Проклятый дом: войдешь – и ты пропал!

Здесь – биржа. Знает Люба: тех, кто в списках,

Угонят в рабство всех в ближайший день.

Стоит угрюмый дом, и в окнах низких

Как будто залегла ночная тень...

Но с завтрашнего дня – конец напасти.

Не будет биржи с завтрашнего дня!

Она исчезнет в жадной пасти

Огня!

Ведущий 1.

Как холодно!

А где же спички? Вроде,

В кармане были...

Потерять – беда!

Чуть светится, дрожа на небосводе

Последняя лучистая звезда.

Сергей глядит из-за угла забора,

Выслеживая сонных часовых,

И думает при этом: «Скоро! Скоро!

Сухие доски загорятся вмиг».

Ведущий 2.

Молодогвардейцы свято выполнили свою клятву. Вот лишь несколько ее строк, воплощенных в дело.

Чтец.

Клянусь мстить беспощадно!

Фашистские грабители пытались угнать стадо скота в 500 голов в Германию. Боевая пятерка в составе Сергея Тюленина, Владимира Осьмухина, Демьяна Фомина, Виктора Петрова и Семена Остапенко перестреляла за городом охрану, а скот разогнала по окрестным селам.

Юноша.

За сожженные, разоренные города и села...

После ноябрьских праздников группа в составе Ивана Туркенича, Анатолия Попова, Демьяна Фомина и Ивана Земнухова освободила 20 советских военнопленных, обреченных на гибель в здании первомайской больницы.

Девушка.

За кровь наших людей...

В конце ноября Иван Туркенич, Анатолий Попов и Демьян Фомин забросали гранатами немецкую штабную машину на участке дороги Краснодон-Изварино.

Чтец.

За мученическую смерть 30 шахтеров-героев...

Боевая группа под руководством Сергея Тюленина уничтожила вражескую автоколонну, следовавшую на юг из Краснодона.

Юноша.

Кровь за кровь! Смерть за смерть!

Группа под руководством Евгения Мошкова налетела на охрану Волчинского лагеря, завязала с ней бой и, воспользовавшись паникой, освободила более 70 военнопленных.

Ведущий 2.

Здесь, пожалуй, стоит сделать одну оговорку. Нисколько не умоляя значений военных операций подполья, мы должны оценивать его работу не только по тому, что успели сделать молодогвардейцы, но и по тому, чего не смогли сделать оккупанты: сотни ребят, спасенных от угона в рабство, эшелоны угля, не доставшиеся врагу. И главное – высокий моральный дух населения, его вера в победу и готовность к борьбе!

Ведущий 1.

В грязи, во мраке, в голоде, в печали,
Где смерть – как тень, влачила по пятам,
Такой свободой бурною дышали,
Что внуки позавидовали б нам.

Ведущий 2.

В Краснодонском подполье сражалось 92 человека. История же «Молодой гвардии» - это жизнь сотен и тысяч людей, миллионов, если иметь

ввиду всех, кого взволновал, вдохновил, на чьей судьбе отразился подвиг Краснодонцев.

Проходят годы, десятилетия, новый век на дворе, а величие их подвига не уменьшается, не забывается.

Так пусть же их вечные, святые имена напоминают нам о той цене, которую заплачено за мирную жизнь последующих поколений.

Юноши и девушки по очереди называют имена молодогвардейцев.

Ведущий 1.

Что гибель нам! Мы даже смерти выше,
В могилах мы построились в отряд
И ждем приказа нового и пусть
Не думают, что мертвые не слышат,
Когда о них живые говорят...

Вечер заканчивается фонограммой военных песен.

Литературно-музыкальная композиция, посвященная Дню партизанской славы

Под музыку на сцену выходят ведущие.

Чтец.

Я зарастаю памятью,
Как лесом зарастает пустошь,
И птицы – память по утрам поют,
И ветры – память по ночам гудит,
Деревья – память целый день лепечут.

Чтец.

Но в памяти моей такая скрыта мощь,
Что возвращает образы и множит...
Шумит, не умолкая память-дождь,
И память – снег летит, и пасть не может.

Ведущий.

Память – то, что всегда было неотъемлемым качеством нашего народа. И ярким свидетельством тому стало появление в календаре независимой Украины Дней памяти. Одной из таких дат стал День партизанской славы 22 сентября. И наша сегодняшняя встреча посвящена этой дате.

Звучит песня «Священная война».

Чтец.

Подымайся в бой суровый!
Сбросим рабские оковы,
Уничтожим тяжкий гнет!
За оружие, народ!

Как нам не любить свободу!
Существуют ли народы,
Что не шли бы к ней из тьмы,
Из неволи, из тюрьмы?

Ведущий.

В тяжелую пору оккупации в лексиконе фашистских головорезов все чаще и чаще стало появляться слово «партизан». Ему не было аналогов в языке завоевателей, оно вызывало страх и ужас. А для тех, кто оказался в неволе, родным и желанным. Народный мститель был неуловим. Он всегда нес смерть врагу. В начале войны более 250 тысяч партизан действовали в тылу врага. Из них половина – молодежь!

Чтец.

По лесам, по дорогам проселочным
Проходил наш отряд боевой,
Побратались друзья в нем навечно,
С песней этой ходили мы в бой!
Мы идем, непогодой облиты,

Белорус, украинец, поляк
Убегает от нас, недобитый,
Ненавистный и подлый наш враг!

Чтец.

Но дрожащим от страха фашистам
Не уйти от руки партизан
Все пути, все дороги тернисты,
Всюду рать патриотов-славян!
Звучит песня «Смуглянка»

Ведущий.

Первый партизанский отряд на территории Советского Союза сформирован до 26 июня 1941 года под Пинском. Его возглавил бывший партизан гражданской войны, боец интернациональной бригады в Испании Василий Корж.

Чтец.

Сколько пройдено с боями
По простору по степному,
Чтобы этими краями
Нам идти к родному дому.

Чтец.

Над врагом нависает лавина,
В этот час непогода ревет –
То на бой за тебя, Украина,
Выступает твой славный народ!

Ведущий.

Развернувшееся в тылу врага в тесной связи с другими формами всенародной борьбы, партизанское движение было крупнейшим в мировой истории – как по количеству участников его, так и по ущербу, который оно нанесло немецко-фашистским войскам.

Чтец.

По лесам да по полям,
Словно реки в ледоход,
По селеньям, хуторам,
Партизаны шли в поход.

Ведущий.

Уже зимой 1941-1942 года на временно оккупированной территории Украины действовало 10 подпольных обкомов партии, 100 окружкомов, горкомов и райкомов, 2 партизанских соединения и более 360 отрядов и групп.

Ведущий.

Учитывая рост освободительной борьбы народа в захваченных районах нашей страны, руководство создало 30 мая 1942 года Центральный штаб партизанского движения во главе с Пономаренко П.К.

Чтец.

Лес черен был,
Луна черна.
Неслись снежинки черным роем,
И называлась тишина
Лишь передышкой перед боем.

Чтец.

И все шептали: «Будет так –
Не сытным хлеб и май не синим, -
Пока в последней из атак
Врагов своих не опрокинем!»

Ведущий.

Для партизанских отрядов началась подготовка специалистов. В нашей области кадры партизан и подпольщиков готовила Ворошиловградская спецшкола, которая располагалась в доме отдыха «Лысая гора». Для северных районов области такая спецшкола располагалась в корпусах пионерлагеря «Лесная дача» на окраине Лисхимстроя.

Ведущий.

Школа просуществовала до 27 октября 1941 года, в ней было обучено 600 человек. В школе обучались будущие командиры партизанских отрядов области: Яков Иванович Сиворонов, Николай Платонович Михайличенко.

Ведущий.

Партизаны области уничтожили около 6 тысяч вражеских солдат и их прислужников. Подорвали 125 мостов, 5 складов с боеприпасами, вывели из строя значительное количество техники врага. Этими ратными делами, действенной помощью фронту руководили партизанские командиры: Яковенко, Михайличенко, Быкадоров, Воропаев, Сиренко, Пискунов, Черных.

Чтец.

Подымайтесь, братья,
Разорвите цепи,
Окропите землю
Вражьей кровью злой!
И сыны привольной
Запорожской степи
На земле сожженной
Поднялись на бой!

Чтец.

Им стучатся в сердце
Горькие руины,
Прожигают тело
Слезы матерей.
И встают на битву
Дети Украины.
Чтоб родную землю

Вызволить скорей!

Чтец.

Супостатам – кара!
Взрывы, скрежет стали,
Пенится в порогах
Буйная река.
Встали дети Щорса,
Партизаны встали.
Правнуки Тараса
И Кармелюка!

Чтец.

За позор и горе,
Муки и пожары,
За детей, убитых
Рано на заре,
Ждет фашистских извергов
Час суровой кары! –
Громко зазвучала
Песня о Днепре!
Звучит песня о Днепре.

Чтец.

Приказ был короткий: врага не щадить,
Штыком или пулей к земле пригвоздить!
У каждой дороги, у каждой тропы
Валились фашисты, как в поле снопы.

Вы шли, не сгибаясь, в железном строю
За счастье народа, за землю свою –
Чтоб снова на ней, на земле на родной,
Шумели хлеба золотою стеной.

Чтец.

Чтоб яблоня снова дымилась в цвету,
Чтоб вольная песня лилась в высоту...
О мать – Украина, родная земля,
Мы вражеской кровью напоим поля!

За все твои раны врагу отомстим,
Живому отсюда уйти не дадим.
Веди ж, командир, свой отряд боевой,
Веди на победный, решительный бой!

Ведущий.

Партизанский отряд под командованием Я.И.Сиворонова двинулся из Кременских лесов навстречу Красной армии. В селе Пурдовке 20 января 1943 года в бою партизаны уничтожили фашистскую охрану, отбили 700 голов

скота и захватили 22 подводы с награбленным имуществом. Продвигаясь с боями по селам, партизаны прорвали линию фронта и 27 января 1943 года вошли в Новый Айдар. Здесь они совместно с Красной армией участвовали в отражении контратак противника на село Гречишкино. Бойцы отряда Я.И.Сиворонова уничтожили более 650 немецких солдат.

Ведущий.

В сентябре 1942 года в бою партизанского отряда с карателями погиб секретарь подпольного обкома партии И.М.Яковлев. Были расстреляны гестаповцами руководители комсомола – Н.Г.Фесенко и Г.Г.Сериков. Из трех с половиной тысяч человек партизан и подпольщиков, действующих в области, героически погибли 1767 человек. Жители Луганщины свято хранят память о партизанах, подпольщиках, павших за свободу Родины!

Ведущий.

Владимир Кузьмич Седаков родился 10 апреля 1924 года в Славяносербске, где окончил 10 классов. Учился отлично, занимался спортом. Окончил курсы радистов для партизанских отрядов в Ворошиловградской спецшколе. В январе 1943 года в составе спецгруппы десантировался в расположение партизанского соединения С.А.Ковпака. В глубоких лесах и болотах с боевыми друзьями он вел борьбу с врагами. В июне 1944 года партизанское соединение встретилось с войсками Красной армии. Второй прыжок в тыл врага в составе спецгруппы был в лесах Волыни. Это было 20 июля 1944 года, группа направилась вглубь леса. И вдруг на окраине села Рута появились гитлеровцы, завязался бой, силы были не равны, Володя вскочил на лошадь и рванул вперед, чтобы вырваться из окружения. Но лошадь падает убитой. И вот он в руках грозного врага. Враги пытались узнать секретные сведения. Стойкость, верность долгу, волю не удалось сломить врагам. На следующий день товарищи нашли Володю в лесу и увидели вырезанные ножом на теле очертания всех наград, которые были у него на обмундировании. В.К.Седаков похоронен в братской могиле поселка Заболотье Волынской области. Наш герой награжден тремя орденами, медалями: «За отвагу», «Партизану ВОВ».

Ведущий.

Памяти командира партизанского отряда Михаила Ивановича Карнаухова посвящается.

В июне 1942 года противник ворвался в район расположения Славянского отряда в Ямпольском лесу. Партизаны вынуждены были отступить на восток. Отряд, присоединившись к частям нашей армии, отошел к Волге. Украинский штаб партизанского движения, переформировав отряд под командованием М.И.Карнаухова, направил его в тыл врага в район Славянска – Красного Лимана с задачей: вести разведку, дезорганизовывать управление войсками, совершать нападения на небольшие гарнизоны врага. В ночь с 12 на 13 сентября 1942 года в районе города Серафимович партизаны пересекли линию фронта. Укрываться от противника приходилось в бурьянах. Продвигаясь по тылам противника, отряд уничтожал мелкие

подразделения, обозы врага и солдат. В отряде отважно сражались свыше 38 рабочих Рубежанского химкомбината и колхозники Новоастраханского района. Осенью 1942 года М.И.Карнаухов с группой партизан во время боя был схвачен фашистами в Краснолиманском районе. Карнаухова допрашивали, зверски пытали. Видя неизбежность смерти, Михаил Иванович написал в застенках гестапо записку: «Умираем! Но не сдаемся! Хай живе Радянська влада! Смерть фашистам!». Отважного командира спасти не удалось.

Ведущий.

Тяготы и страдания военного времени не убили в душе народа звучащей песни. Песни были необходимы на войне. И в походе, и на привале, и в партизанской землянке. В решительные минуты она помогала мобилизоваться, собрать силы, уберечься от слабости.

От песни сердцу было тесно,
Она вела на смертный бой,
Чтобы громить врага под песню,
Закрывая Родину собой.

Звучит «Песня о друге»

Чтец.

Чем дальше мы уходим от войны
И нас с тобою тишина объемлет,
Тем все сильнее и явственней слышны
Ее раскаты, вздыбившие землю.

Чтец.

Чем дальше мы уходим от войны
И чем спокойней синие закаты,
Тем резче нам в закатной мгле видны,
Огнем войны обугленные хаты.

Чтец.

Чем дальше мы уходим от войны,
Сполна всю горечь этих лет познавши,
Не понаслышке, не со стороны,
Тем ближе нам воспоминанья ваши.

Чтец.

Чем дальше мы уходим от войны
И четче обнажаются вершины,
Чем полноточней голос тишины,
Тем все понятней, что Вы совершили!

Ведущий.

Среди нас сегодня находятся люди, которые знают о войне не из книг, чья молодость прошла на полях сражений. Это (перечисляют гостей). Им есть что рассказать нам, их внукам и наследникам.

Слово гостям, вручение цветов, подарков.

Ведущий.

Каждый, ставший в строй бойцов за свою страну, не знал, как сложится его жизнь через год, день или час. Но храбрость их сердец, сила их мозолистых рук были связаны в едином порыве, принесшем нам Победу!

Чтец.

Да, сделали все, что могли Вы,
Кто мог, сколько мог, и как мог,
И были Вы солнцем палимы,
И шли Вы по сотням дорог.
Да, каждый был ранен, контужен.
И каждый четвертый – убит,
И лично отечеству нужен,
И лично не будет забыт! (Вместе)

Чтец.

Пронеслись эти дни, как железная конница,
Потоптали траву, порубили сердца,
Это снится теперь, это помнится, помнится
Как – не знаю – другим,
Ну а Вам – до конца!

**Презентация
сборника о подвиге освободителей
Северодонецко – Лисичанского региона в годы Великой
Отечественной войны
«Берега фронтовой славы»**

Оборудование:

- выставка книг по краеведению;
- выставка научных и поисковых работ учащихся школы по краеведению;
- рисунки младших школьников на военную тематику;
- фотоиллюстрации;
- мультимедийная презентация;
- песни военных лет.

Ход презентации

Звучит песня «Поклонимся великим тем годам»

Вступительное слово учителя.

В мае в наш город пришла весна, а вместе с ней и один из самых светлых праздников – праздник Победы: победы над захватчиками, над смертью, над страхом за близких, победы во имя жизни, во имя будущего. Будущее для военного поколения – это мы, значит это была победа во имя нас. И мы просто обязаны об этом помнить. Помочь нам в этом должна книга, которая увидела свет в Северодонецке 5 мая 2011 года «Берега фронтовой славы». Это коллективный труд редакционной коллегии в составе участника партизанского движения в годы Великой Отечественной войны Л.Б.Полницкой, военного комиссара г.Северодонецка О.В.Чехуты, председателя городского совета ветеранов Л.Н.Волкова, заместителя редактора городской общественно – политической газеты «Северодонецкі вiсті» И.Ф.Сытник, заместителя председателя общественной организации «Наследие – г.Северодонецк» С.З.Яцыны и директора музея боевой славы Центра туризма, краеведения и экскурсий учащейся молодежи В.Г.Кислякова.

В ней повествуется о том, как Соколиные горы превращались в крепости правого берега Северского Донца, а левый был изранен взрывами бомб и снарядов, изрыт траншеями, капонирами и окопами, полит кровью солдат, утопан колесами орудий и автомашин, гусеницами танков, навеки опечален братскими могилами.

Она составлена из сохранившихся воспоминаний тех людей, которые боролись за свободу нашего края в разных воинских подразделениях 18-го

танкового корпуса, 32-й мотострелковой бригады, 41-й, 59-й, 38-й и 61-й гвардейских, 78-й и 279-й стрелковых дивизий, в рядах подпольных групп и партизанских отрядов. В ней представлены документы Центрального архива Министерства обороны России, схемы, биографии воинов, которыми по праву гордятся не только северодончане, редкие фотографии из архива музея УМВД в Луганской области, народного музея истории ЧАО «Объединение Азот», музея боевой славы Центра туризма, краеведения и экскурсий учащейся молодежи.

Сегодня мы перелистаем страницы этой книги, познакомимся кратко с ее содержанием, с ее авторами. У нас есть уникальная возможность поблагодарить за сотрудничество при составлении этой книги Л.Б.Полницкую – участника партизанского движения в нашем крае. Нашими гостями сегодня стали А.И.Косьяненко – ветеран Великой Отечественной войны, В.В.Дедов – руководитель регионального поискового отряда «Обелиск», ветеран педагогического труда и наш добрый друг В.И.Козодоев.

Книга о которой мы сегодня будем говорить, постучится не только в нашу память, но и в наши сердца. Она содержит много стихотворений написанных о войне, в том числе и стихи Виктора Ивановича, которые никого не могут оставить равнодушными. Итак, приглашаем в путешествие по страницам книги всех, кому дорого прошлое.

Ведущий 1. «Берега фронтовой славы»

Раздел 1 «На фронт, на фронт!»

Молчат о чем-то важном ордена,
Храня в себе и радость, и печали –
В кровинках нетускнеющей эмали
Запраталась прошедшая война...

Ушла в боях поротно, сквозь года,
Низвергшая все чуждые знамена,
В церквушках не отпета поименно
Святая юность в вечность. Навсегда.

Выступление учащегося

Лето 1941 года. Страна жила предчувствием больших событий. И в этом была причина – почти вся Западная Европа находилась под сапогом фашистской Германии. Ее военная машина, остановившись на передышку у советских границ, готовилась к новому броску. И грянула на людей страшная весть – «Война!!!». Это тревожное слово вызвало слезы и гнев людей, сплотило их в единую силу. Проходили экстренные митинги. Патриотическую атмосферу тех дней характеризуют данные в отчете Лисичанского райкома партии. В нем сказано: «В августе 1941 года из района на сооружение оборонительных рубежей в Харьковскую и Ростовскую области направлено свыше 10 000 человек. Внутри области

силами Лисичан сооружено 2 противотанковых рва длиной 70 км. Было оборудовано 10 госпиталей». В г.Верхнем с 1938 года готовил летчиков аэроклуб. Он продолжал работать и готовить летчиков для военной авиации. Одному из них, Д.Э.Тавадзе, в годы войны было присвоено звание Героя Советского Союза.

Старшеклассники, молодые рабочие сдавали нормы на значки ГТО, «Ворошиловский стрелок». Девушки обучались на курсах медсестер. Создано народное ополчение.

На предприятиях городов был налажен выпуск продукции для нужд фронта: ручные гранаты, противотанковые мины, корпуса снарядов, инструмент. Ремонтировали танки, автомашины, другую боевую технику. Многие работали за себя и за тех, кто ушел на фронт. Но несмотря на ожесточенное сопротивление 10 июля 1942 года после продолжительных и упорных боев наши части вынуждены были оставить Лисичанск. Поселок Лисхимстрой был оккупирован немецкими захватчиками 11 июля 1942 года.

С первых дней оккупации был установлен режим фашистского террора. Люди жили в страхе. Начались проверки, облавы на молодежь, которую насильно забирали в Германию на тяжелые работы. Непокорных расстреливали, сбрасывали в шурф шахты «Черноморка». Но патриоты вредили оккупантам, саботировали работы, мстили поработителям. Утром 30 августа 1942 года взорвали эшелон с оборудованием для восстановления содового завода и ГРЭС. В Лисичанске, при отходе наших войск, была оставлена подпольная группа и со временем организовано еще три, активно боровшихся против немцев. Многие подпольщики погибли в застенках гестапо.

Ведущий 1

Дверной засов заскрежетал и щелкнул,
И в камере застыла тишина...
Пытали долго... Николай не дрогнул...
Не проронил ни слова – как стена.

Преодолевая боль, он думал с грустью,
Что не вернется никогда к родным...
И сердце жгли ему не страх и трусость –
Он сожалел, что гибнет молодым...

Спасенья нет... Но нужно быть спокойным...
Ему ведь многих удалось спасти...
Они дорогою борьбы идут достойно,
Чтоб Родине свободу принести.

Ведь сколько их! – в подполье, в партизанах,
Ни жизни не щадя своей, ни сил,

Сражаются против гостей незваных,
Чтобы народ советский вольно жил.

Давным – давно закончилась война,
Но подвиг не забыл ваш, партизаны.
И до сих пор не заживают раны,
Не преданы забвению имена...

Ведущий 2. «Берега фронтовой славы»

Раздел 2 «Борьба в тылу врага»

В темно-синем бору
В сорок третьем году
Рвали землю шальные снаряды.
В темно-синем бору
На свинцовом ветру
Партизанские бились отряды.
А теперь – ни души,
Сосны дремлют в тиши
Над руинами старой землянки.
Это было давно,
Но забыть не дано
Никому те костры на полянке.
А на месте на том,
Где холмы на крутом,
Где с фашистами бились ребята,
Вдалеке от шоссе,
Искупавшись в реке,
Как мальчишки, толпятся маслята...

Выступление учащегося

Второй раздел содержит подробный рассказ о деятельности партизанских отрядов и подпольных групп в нашем регионе в период оккупации:

- это Артемовский партизанский отряд под командованием Ивана Григорьевича Чаплина;
- объединение партизанских отрядов «Грозный» под командованием Якова Ивановича Сиворонова, которое включало шесть отрядов;
- подпольная комсомольско-молодежная группа Аркадия Романова, действовавшая в Лисиченске;
- подпольные группы Николая Непомнящего и молодежи шахты «Черноморка».

Нашим гостем сегодня является участница тех событий Лариса Борисовна Полницкая. И этот раздел книги мы услышим живым словом его автора и участника событий.

Выступление Л.Б.Полницкой

Ведущий 1. «Берега фронтовой славы»

Раздел 3 «Мы эту заветную дату вовек не забудем с тобой»

Зимним днем сорок третьего года
Был короткий, но яростный бой,
И желанное слово «Свобода»
Повторял тогда весь Лисхимстрой.
Слался дым батарей отстрелявших,
Что боями разведку вели,
Оборону фашистов прорвавши,
Наши танки в поселок вошли.
Изрешетил донецкие дали
Пулеметный холодный свинец,
А гвардейцы опять наступали,
Где поблескивал мутный Донец.
Отголоски победного боя
Уносили вдаль волны реки...
И одну из улиц в Лисхимстрое
Улицей Танкистов нарекли.
А потом и танк на пьедестале
Встал, как память о былых боях,
И проспект Гвардейским мы назвали,
Чтобы помнить о прошедших днях.
Днях, когда пришло освобождение,
А ему уже немало лет.
И второе города рождение
Начиналось с этих же побед.

Выступление учащегося

В разделе третьем речь пойдет о долгожданном освобождении. Лисхимстрой своим освобождением от немецко-фашистских оккупантов обязан воинам 122-го гвардейского стрелкового полка 41-й гвардейской стрелковой дивизии под командованием Иванова Николая Петровича и танкистам 110-й танковой бригады 18-го танкового корпуса под командованием генерал-майора Бахарева Бориса Сергеевича. Об освобождении мы знаем уже много: о нем написаны научные работы на Малую академию наук, на научную конференцию МАУП, на конкурс туристических маршрутов по родному краю. Вместе с экскурсоводами Северодонецкого бюро путешествий и экскурсий мы прошли по памятным местам города и много узнали об истории его освобождения. Но в книге я нашел рассказ непосредственного участника тех событий командира артиллерийского дивизиона майора запаса А.Егорова.

«В Лисхимстрое немцы имели достаточное количество пехоты, артиллерии и тяжелых танков. Поэтому поселок освобождали с боями.

Фашисты засели на чердаках домов, в подвалах, откуда вели сильный пулеметно – автоматный огонь. Между зданиями противник установил и замаскировал танки и орудия, которые били прямой наводкой по нашим наступающим «тридцатьчетверкам».

Весь день 31 января шел ожесточенный бой на подступах к поселку. К исходу дня немцы не выдержали и стали отходить на Лисичанск. В 5 часов вечера 31 января наша пехота, поддерживаемая танками и огнем артиллерии, пошла в атаку. Заняли несколько домов. Бой продолжался примерно до 19 часов, потом лишь изредка были слышны отдельные автоматные очереди. К 11 часам вечера 31 января Лисхимстрой был очищен от гитлеровских захватчиков.

В районе теперешних парка и улицы Лисичанской мы выбрали боевые позиции для трех батарей моего дивизиона и с наступлением темноты 1 февраля заняли их. Первая батарея лейтенанта Цыцорина разместилась в парке, вторая, под командованием старшего лейтенанта Гарькавого – в лесу, где сейчас школа – интернат. А батарея старшего лейтенанта Козакова заняла боевой порядок на месте, где сейчас улица Лисичанская. Утром второго февраля началось наступление на Лисичанск.

Бои были ожесточенные и кровопролитные. По приказу Гитлера на эти участки были брошены отборные части «СС». Но благодаря героизму и мужеству наших воинов гитлеровцам не удалось вновь форсировать Северский Донец...»

В процессе освобождения на нашей земле погибло 16 воинов 18-го танкового корпуса. Среди них наиболее известными является имя лейтенанта Константина Абибовича Георгобиани, командира одного из танков, первыми ворвавшихся в поселок. Этот танк долго еще стоял подбитым у дома №1, на улице, которая носит сейчас имя Танкистов.

Ведущий 2. «Берега фронтовой славы»

Раздел 4 «Соколиные горы-крепости»

Стояли хмурые селенья

Под обложным дождем свинца.

Мы молча ждали подкрепленья

На левом берегу Донца.

Мы знали – день атаки будет.

И вот на склонах высоты

Стальные хоботы орудий

Раскрыли огненные рты.

Взметнулось над оглохшей далью

Многоголосое «Ура!».

И мы над шахтой увидали

Скелет сожженного копра.

Сентябрьской пулеметной вьюгой
Фашистский заметало след,
И люди, черные, как уголь,
Встречали ласковый рассвет.

Выступление учащегося

Этот раздел книги на основе архивных документов рассказывает о тех подразделениях Красной Армии, которые участвовали в боях за освобождение Лисичанска в период с февраля по сентябрь 1943 года. Это 78-я стрелковая дивизия под командованием полковника Н.М.Михайлова; 59-я гвардейская стрелковая дивизия под командованием генерал-майора Г.П.Карамышева; 61-я гвардейская стрелковая дивизия под командованием генерал-майора Л.Н.Лозановича и 279-я стрелковая дивизия под командованием генерал-майора В.С.Потапенко. 14 февраля 1943 года эта дивизия участвовала в освобождении Ворошиловграда, далее вела наступление в районе Горска и Славяносербска. Испытанием на верность воинскому долгу для дивизии стали ожесточенные бои в период с 17 по 23 июля 1943 года в районах п.Тошковка и п.Белая Гора Попаснянского района. При форсировании р.Северский Донец и в последующих тяжелых боях полки дивизии потеряли убитыми и ранеными больше половины личного состава. За героизм её солдат приказом Верховного Главнокомандующего от 8 сентября 1943 года в ознаменование одержанной победы в боях за овладение г.Лисичанск дивизии присвоено почетное наименование Лисичанская.

О значении боев на Привольнянском плацдарме нам расскажет человек, который тщательно изучал эти события – руководитель регионального отряда «Обелиск» В.В.Дедов.

Выступление В.В.Дедова

Выступление учащегося

Все ребята нашей школы побывали на местах этих ожесточенных боев, и некоторые экспонаты в витринах нашего Зала боевой славы найдены участниками экскурсий именно там. Так что для нас это не просто рассказ о давно минувших боях – немые свидетели тех боев всегда рядом с нами, их можно потрогать рукой и ощутить негаснувший огонь того горячего времени.

Ведущий 1. «Берега фронтовой славы»

Раздел 5 «О боях-пожарищах, о друзьях-товарищах»

Вспыхнет мертвенным светом ракета,
И, сгорая, опустится в грязь...
Взвод броска ждет за час до рассвета,
Незнакомому богу молясь.
Ветерок обдувает нам лица,
По-весеннему дерзок и свеж,

Двести метров ничейной землицы –
Между жизнью и смертью рубеж.
Ощетинившись, в дымке чернеют
Пулеметные гнезда и рвы...
Нас не много дойдет до траншеи,
Остальные погибнут. Увы!
Коль от пуль не укроют шинельки,
Не прорвемся сквозь сотню смертей,
Ты нас примешь, родная земелька,
Не дошедших лишь шаг сыновей.
И подложишь под головы травы,
Как душисты они и легки,
Мягко, нежным движением мамы,
Оботрешь нам от крови виски.
Пусть из крови той вырастут маки,
В их пожаре сгорит лютый враг...
Взвод готов по сигналу к атаке
Сделать твердый в бессмертие шаг.

Выступление учащегося

Пятый раздел книги нам хорошо знаком. Зал боевой славы содержит сведения о многих ветеранах Великой Отечественной войны которые проживали и проживают в нашем городе. Среди солдат – освободителей мы хорошо знаем Николая Федоровича Соболева – частого гостя в нашем Зале, Ивана Петровича Лозового – жителя п.Сиротино, Григория Ивановича Каламбета. Во время экскурсий по Залу боевой славы мы познакомились с фронтовыми дорогами, пройденными Василием Ивановичем Дахно, Григорием Митрофановичем Говтвой. Но особенно интересно мне было прочесть в книге о юном освободителе нашего региона Александре Пономареве, рассказ называется «В шинели рядового».

«Этого мгновенья Саша ждал давно. Из зимней метели, как сказочные белые призраки, по селу пролетели лыжники. Паренек до боли напряг глаза боясь ошибиться: неужели наши? «Эй, парень, - неожиданно кто-то тронул его за плечо, - нет ли в вашем селе немцев?»

Саша и не заметил как боец тут оказался. Родная речь, автомат за плечами. «Так это ж наши!», - промелькнула радостная мысль.

- Нет, нету, родненький, нету. К нам в Старосиротино они редко заходят, - быстро путаясь в словах от волнения, ответил юноша. – Вот в Боровском фашисты трех коммунистов на площади повесили...

А боец торопился, вместе со своими товарищами он должен был доложить о результатах разведки. Когда разведчик так же внезапно, как появился, исчез в снеговой круговерти, Саша кинулся в дом: «Мама, наши, наши пришли!».

Сколько радости вызвало это известие в небольшой, беленькой хате. Но когда радостное волнение поутихло, Саша твердо заявил: «Мне уже 18, пойду воевать».

Юношу зачислили в 1001 стрелковый полк 279-й дивизии связным: «Ростом ты не велик, пулям в такого связного тяжело попасть...», - шутили бойцы.

Так для Саши Пономарева начался боевой путь. В феврале освободили Гавриловку, потом Боровское, но в Лисичем враг закрепился крепко. 17 июля началось решительное наступление на Лисичанск. Одному из полков удалось занять Белую Гору, связь с ним поддерживали через Северский Донец. 15 раз молодой боец восстанавливал прерванную связь, 15 раз приходилось переправляться через речку...»

А теперь – слово человеку, который не понаслышке знал, что такое война – Косьяненко А.И.

Выступление Косьяненко А.И.

Ведущий 2. «Берега фронтовой славы»

Раздел 6 «Наши земляки – Герои Советского Союза»

Их не много – всего три имени: Алексей Иванович Агафонов, Владимир Сергеевич Сметанин, Василий Михайлович Федоренко и Герой России – Иван Федосеевич Быков. Рассказать о них нам помогут поэтические строки, помещенные в этой книге.

Выступление учащегося

Памяти Героя Советского Союза Алексея Ивановича Агафопова.

В справочнике старом телефонном
Снова обнаружу я порой:
Список возглавляет Агафонов –
Наш земляк, солдат войны, герой.
Впереди форсирующих армий
Он поднялся с возгласом «Ура!»,
Что бы закрепиться на плацдарме
Не на нашем берегу Днепра.
Испытав атаки и обстрелы,
Юность опалив свою в аду,
Он домой вернулся, в целом, целым,
Получив Геройскую Звезду.
Не кичась солдатскою отвагой
В штурме огнедышащих высот,
Стал простым, надежным работягой,
Но таким, что видел весь «Азот».
Во дворе, где тополя и клены
В 45-м высажены в ряд,

Знали все о добром дяде Лёне
Не по блеску боевых наград...
Он помочь всегда спешил соседу,
Мастерил игрушки с малышкой
И солдатский стол на День Победы
Накрывал с дворовою родней.
Дяди Лёни нет сегодня с нами,
Он на самом дальнем берегу,
Но о нем я вместе с земляками
Память всей душою берегу.
Переулком ходим мы знакомым,
Названным по имени его,
Те же клены у того же дома
Помнят «ухажера» своего.
И не только в книжках телефонных
Остается в списках всей страны
Рядовой гвардеец Агафонов
С каждым победителем войны.
Семен Перцовский.

Выступление учащегося

Посвящается Владимиру Сергеевичу Сметанину.

Улица Сметанина в цвету –
Акации цветут в середине мая.
Сюда идем с тобою поутру,
О подвиге героя вспоминая.
А тот герой – для нас с тобой земляк,
Казалось, был в войну за все в ответе,
И подвиг совершил не просто так –
Во имя жизни и любви на свете.
А как любил он Родину свою!
Врагу навстречу встал, как исполин.
Но жаль, погиб в неравном том бою
Герой войны и просто гражданин.
В цвету рябин далекое село,
Где умирал он, кровью истекая.
А у нас, на родине его,
Акации цветут в середине мая.

В.И.Козодоев.

Выступление учащегося

Посвящается Герою Советского Союза Василию Михайловичу Федоренко.

Свинцовый ветер гимнастерки рвал
И приходилось сутками ползти.
Нам предстояло взять Восточный вал
И Киеву свободу принести.
Вода в Днепре кипела, как в котле,
От взрыва бомб вставала на дыбы,
И по родной, израненной земле
Мы шли по зову собственной судьбы.
В атаку шел наш славный батальон,
А над Днепром осенний дождь хлестал.
Нас окружала смерть со всех сторон,
Но мы взломали тот Восточный вал.
Но впереди была еще война,
Нас ждал Житомир, Львов и Станислав,
А позади днепровская волна
Уже смывала тот Восточный вал...
В.И.Козодоев.

Ведущий 1. «Берега фронтовой славы»

Раздел 7 «Остались любовью, пронзительной болью и вечным огнем»

Здесь спят солдаты вечным сном,
Здесь братская могила.
Пройдет не тридцать – триста лет,
Но память наша жива.
И будет память вечно жить
О днях тех легендарных,
Она, как кровь в сердцах стучит
Потомков благодарных.
В родного города стенах
Хранится память эта,
В его кварталах, площадях
И в утренних рассветах.
Она во всем, везде, всегда,
Она навечно в людях...
О тех, кто жизнь за нас отдал,
Никто не позабудет.

Выступление учащегося

Седьмой раздел книги посвящен братским могилам расположенным в черте города. Главным сооружением является Мемориал Славы на перекрестке улиц Октябрьской и Сметанина. Это святое место для каждого жителя города. К 40-ю великой победы на перекрестке проспекта Гвардейского и улицы Донецкой был воздвигнут памятник воинам-освободителям г.Северодонецка. на высоком постаменте установили танк Т-

34. в стремительном порыве машина готова вот вот вылететь на Гвардейский проспект. А под гусеницами гнется и сминается чугунная решетка – символ всех преград, которые стояли на пути нашего народа к победе.

Бои на нашей земле шли ожесточенные. Правый берег Донца значительно выше левого, поэтому немцы, закрепившись на Лисичанской высоте, вели системный обстрел поселков. Это и обусловило огромные потери советских войск. Поэтому и покрыта наша земля военными могилами, и уже известными, и еще неизвестными. В черте города их 15. это Мемориал Славы, братские могилы в п.Павлоград, в районе «Донсода», в лесном массиве Боровское-Устиновка, две могилы в с.Боровское, две в с.Бобровое, братские могилы в с.Сиротино, Метелкино, Вороново, Воеводовка, Аллея Славы на гражданском кладбище в поселке Вороново, братская могила на 21-м км Ворошиловградского шоссе, захоронение 25 детей в лесном массиве с.Метелкино.

Есть на нашей земле и такие памятники, которые не вносятся в перечни и реестры исторических памятников. Одним из них стало дерево – живой и немой свидетель подвига и гибели советского пилота-разведчика. 10 июля 1942 года в районе урочища Щедрищево вследствие воздушного боя был сбит советский самолет, который, прорубив в лесных зарослях туннель, упал около озера. Свидетели этого события рассказали, что летчик был еще жив, но его добились местные полицаи. Потом местные жители похоронили тело летчика в лесу. Потомкам остались только обломки самолета и изувеченное им дерево. Имя летчика удалось установить – это Долгов Валериан Тимофеевич. Сейчас его имя увековечено на плитах Мемориала Славы.

Ведущий 1. «Берега фронтовой славы»

Раздел 8 «Имена на обелисках»

В который год весна

Взойдет над обелисками.

Безвестных имена

Заговoryт вдруг списками.

Звезда в который раз

Над братскою могилой

Свой повторит рассказ,

Кому она светила.

Лучей холодных свет

Вновь высветит все лица...

С вершин своих рассвет

Сойдет им поклониться

За каждый свой восход,

За мир, что есть сегодня,

За 45-й год –

Конец той преисподней.

Выступление учащегося

Восьмой раздел посвящен рассказу о подвигах героев, нашедших вечный покой в нашей земле. Это снайпер Владимир Иванович Дашевский, сержант Сергей Барилко, лейтенант Долгов, рядовой Кирилл Хатажуков, лейтенант Иван Владимирович Скоков и многие другие. Но мне запомнилось такая вот история, рассказанная Т.Бердниковой.

«При наступлении врага по левому берегу была сильная бомбежка, обстрел. Пострадал и наш хутор Синецкий. Многие жители эвакуировались подальше от передовой. А в конце марта к передовой вернулись трое подростков: Коля Прядченко, Коля Радченко и Толя (фамилия неизвестна). После определенной проверки их зачислили в разведроту, которой командовал старший сержант Мишин.

Где-то в конце мая Мишин, Прядченко и еще один разведчик были направлены в район станции Насветевич за «языком». Они поплыли на маленькой лодке, но были обнаружены немцами и обстреляны. Лодка перевернулась. Прядченко и второй разведчик вплавь вернулись назад, а Мишин, получив несколько пулевых ранений, все-таки добрался до берега противника и потерял сознание. Так он пролежал у кромки воды часть ночи и день.

На следующую ночь разведчики решили забрать командира и похоронить на своей территории. Они взяли большую доску, веревку и вплавь добрались до Мишина, который оказался живым, но без сознания: потерял много крови. Бойцы привязали его к доске, вплавь доставили его на наш берег и на носилках, а потом машиной, отправили в полевой госпиталь. А Коля Прядченко тут же, на берегу, был убит. Видимо, немцы услышали шум и начали обстрел. Так, спасая своего командира, погиб молодой боец 17-и лет. Сейчас его останки покоятся на Мемориале Славы.

Ведущий 2

Завершить наш сегодняшний разговор мы попросим Виктора Ивановича Козодоева, который пережил войну и она до сих пор больно отзывается в его сердце.

Выступление Козодоева В.И.

По площади снова идут ветераны –
Солдаты прошедшей Второй мировой.
Болят по ночам их военные раны
И снятся последний и первый им бой.
Боев было много, а ран еще больше,
Никто эти раны тогда не считал,
Когда Украиной, Россией и Польшей
Советский солдат до Берлина шагал.
Победные залпы гвардейской «катюши»,

В Берлине «Катюшу» играла гармонь.
Она согревала солдатские души,
В сердцах зажигала победный огонь.
И помнят победу народы и страны,
Мы эту победу не спишем в запас...
Уходят с годами от нас ветераны,
Салюты победы оставив для нас.
Пусть залпы салюта гремят над строною.
Мы держим победу в надежных руках.
Идет та победа с тобой и со мною,
И жить той победе в делах и веках.

Урок мужества, посвященный 66-й годовщине освобождения Украины от немецко-фашистских захватчиков

*Чтецы двумя группами стоят в гимнастерках у обелиска Зала боевой славы.
Звучит музыка «Священная война».*

Ученик 1.

Годы, что в прошлое сплыли,
Вычеркнуть, друг, не спеши.
Горькие, страшные были –
Боли народной души.

Ученик 2.

66 лет назад... 28 октября 1944 года войска Красной армии завершили освобождение многострадальной земли Украины. Последний населенный пункт, с.Лавочное Дрогобычского района, оставлено фашистами. Последняя пядь, последний холмик земли с красной звездой, вросший в пожухлую осеннюю траву. Уже ты свободна, Украина!

Ученик 3.

Долгим был этот путь от Донца до Ужа, многими километрами дорог и бездорожья прошли воины по украинской земле, много обелисков оставили позади себя, много пролили крови...

И сейчас этот путь можно пройти, двигаясь от обелиска к обелиску, от одной братской могилы к другой... Сколько же жизней унесла война! А сколько бойцов настигла она уже в мирные дни! И сейчас они уходят тихо, буднично... Редуют ряды ветеранов... Все больше праздничных дат мы отмечаем без них. Но память никогда не сотрется, не иссякнет пока живы их потомки, пока жива земля, пока колосится на ней хлеб, пока живет слово...

Ученик 4.

Мы благодарны всем, кто сохранил для нас, для истории память о войне. Первыми оставившими свой рассказ о ней были военные корреспонденты.

Ученик 5.

В разгаре день редакционный.
Окно распахнуто. Жара
Плывет.
Трезвонят телефоны,
И двери хлопают сутра.
Приходят посланные с ночи,
Они несут с передовой
Ряды едва просохших строчек,
Горенье записи живой –
О тех, что в страшной круговерти
Огня,
В окопах, в блиндажах,
И день, и ночь – с самою смертью,
Как говорить, на ножах,
О них, жарою опаленных,
Походной пылью пропыленных,
От жажды пересохших ртах,
О страшным гневом накаленных
С винтовкой сросшихся руках,

О них, что приросли к орудьям,
Что в небо крыльями вросли,
О них, о людях,
Все о людях,
Тех, что стоят, и что легли
Костями – во имя всех грядущих
Дней, возводящих мирный кров,
Всех яблонь, на земле цветущих,
Всех колосющихся хлебов.
Несут походные блокноты,
А в их строках, как в зеркалах,
Идут полки,
Шагают роты,
Ползут разведчики в тылах.
В них стынут снайперы часами,
Расчет с отвагой сочетав,
В них гул атак,
Разрывов пламя,
Сердец и стали честный сплав.

Ученик 6.

Все воскрешать должна газета,
Но разным жанрам – свой удел.
И вносит жар свой в дело это
Литературный наш отдел, -
Где надо точною походкой
Военной прозы,
Где – стихом,
Как пуля метким.
Где – короткой
Одной строкой, что вслед за сводкой
Вдруг лозунговым бьет огнем.

Ученик 1.

Мы сегодня слушаем их,
Всех, от маршалов до рядовых,
Всех, кто нам говорил о войне,
Всех, кто твердо прошел по судьбе,
Кто войну через сердце пронес,
Чья душа разрывалась от слез,
Над могилами братьев своих,
И под взглядами женщин седых.

Ученик 6.

Звучи, мой стих, - ты здесь на это вправе –
О пережитом каждым и страной,
О доблестях, о подвигах, о славе,
О том, что именуется войной.

Ученик 7.

Мороз. На востоке занималось утро. Утро 21 декабря 1942 года. Колючий, сухой, морозный ветер обжигал лица, бил глаза, перехватывал дыхание. Глубокие сугробы, заносы, перекаты затрудняли движение. Люди проваливались в снег, хрипло дышали, жадно глотали студеной воздух. Но маленький кусок украинской земли освободили – с.Пивнивка, Меловского района.

Ученик 5.

Пробил час, наступило мгновенье,
И в неясной предутренней мгле
Поднимались войска в наступленье,
Шли войска к украинской земле:
Шли на запад по снежным равнинам
Земляки, побратимы, друзья...
Украина, моя Украина,
Мать родная моя!

Все, что думалось, чудилось, пелось,
Все на этом лежало пути.
Раньше всех лейтенанту хотелось
До своей Украины дойти.
Вся в цвету вспоминалась калина,
Что под утро ждала соловья...
Украина, моя Украина,
Мать родная моя!

Сколько б верст до тебя не осталось –
Мы к порогу придем твоему...
Но упал лейтенант и, казалось,
Что уже не подняться ему:
Налетела немецкая мина,
Жаркой крови хлестнула струя...
Украина, моя Украина,
Мать родная моя!

Всю тебя искромсали, скрутили,
Исковеркали всю чужаки...
- Поднимите меня, побратимы,
Дайте на ноги встать, земляки:
Я рядов боевых не покину, -
Пусть умру, но дойду до нее...
Украина, моя Украина,
Сердце мое!

Мы противиться были не в силах,
Возразить не могли ничего, -
В те часы даже смерть отступила
Перед жгучим желаньем его,
Он поднялся: «За мною, орлята!» -
И взметнулась людская волна.
И видны уже белые хаты,
Украина видна!..

Он дошел до родимого края,
С честью выполнил воинский долг,
Но, последние силы теряя,
Покачнулся, упал и замолк,
Скорбно шапки снимала дружина –
Земляки, побратимы, друзья...
Украина, моя Украина,

Ненько моя...

Ученик 2.

В последние минуты боя в центре поселка Меловое бессмертный подвиг совершил капитан Феодосий Чечерев. На батарее, по которой он командовал, двигался «тигр», а за ним – большая группа фашистских автоматчиков. Кончились у батарейцев бронебойные снаряды. Еще несколько мгновений – и вражеский танк раздавит орудие. Тогда Чечерев, не раздумывая, схватил связку гранат и с криком «за Родину!» бросился под гусеницы танка и взорвал его. Оставшиеся артиллеристы осколочными снарядами уничтожили гитлеровских автоматчиков. Признательные украинские жители Мелового назвали площадь, где погиб Чечерев, его именем, а на холме поставили монумент. На высоком холме, напоминающем породный террикон, на гранитном пьедестале пятиметровой высоты стоит воин отлитый в бронзе. Женщина, олицетворяющая измученную в неволе Украину, сквозь слезы улыбается освободителям. Воин снял шапку, сейчас он поклонится украинской земле. А глаза устремлены на запад.

Ученик 3.

Рассказывает военный корреспондент Белоконь А.: «Над полем вставало огромное красное солнце. Его лучи тянулись на запад, где в речной долине еще клубились ночные тени. Там, в январской стуже стынет Северский Донец, а за ним темнеют шахтерские поселки...

По Донцу фашисты создали непрерывную цепь обороны. На каждом километре переднего края здесь насчитывалось около 2 тысяч погонных метров проволочных заграждений, от 4 до 8 дзотов, 15 блиндажей и землянок. Береговой откос был «нафарширован» тысячами смертоносных мин.

Ученик 4.

И все же враг не чувствовал себя в безопасности. Сидя в бронированной огневой точке, обер-ефрейтор Вили Клеппер писал: «Сейчас мы находимся на Донце. С той стороны русские. Сомнительно, сможем ли мы здесь удержаться. У меня такое предчувствие, что с нами произойдет то же, что с дивизиями, которые находятся под Сталинградом». Письмо осталось неотправленным. Его автор был убит советскими разведчиками.

Ученик 7.

Вспоминает участник боев Петр Беспалов:

- Фашистские огневые точки обстреливали нашу переправу. Мы вызывались подавить их. Только двинулись – ранило лейтенанта Жукова. Командовать взводом поручили мне. Приказываю двум отделениям залечь и ждать сигнала. Одно отделение я повел в обход. Когда добрались до цели, сержант Ипполитов бросил две связки гранат. Грохот взрывов потонул в криках «Ура!». Мы сделали бросок и заняли головной дот. Соседи тоже были блокированы нашими бойцами. Всего взято 6 пленных, 3 ручных пулемета, боеприпасы и продовольствие. Оружие пригодилось для отражения вражеских контратак. Потом подошли наши части и мы двинулись дальше...

Ученик 2.

В последующие 2,5 месяца на этом участке фронта уничтожено 7,5 тысяч вражеских солдат и офицеров, 74 танка, 89 орудий, 64 миномета, 47 блиндажей, 77 дзотов.

Ученик 3.

Герой Советского Союза Павел Мирошниченко вспоминал:

С боями я дошел до Берлина, но таких жарких схваток, как на Северском Донце, пожалуй не встречал...

Ученик 6.

Над Привольем тучи выются,
Гром гремит, а дождь не льет.
То не тучи грозовые –
Это жаркий бой идет.

Бой был жаркий и нелегкий,
Не сдавался лютый враг,
А на утро над Привольем
Развевался красный флаг!

Ученик 1.

Не стерты в памяти прошедшими годами
Бои на правом берегу Донца.
Село в огне, зажатое холмами,
И гарь, ползущая над степью без конца.
И помню я, как догорали хаты,
Как небо выло сотнями смертей,
В густом дыму – лишь танки да солдаты,
В пустых дворах – ни женщин, ни детей.
Тускнели в пепле девичьи монисты,
Игрушки детские валялись у ворот.
И тут же «Тигра» след пролег когтистый.
...И мы дрались за каждый огород.

Ученик 5.

Осколки мин нас в землю загоняли,
Крошили тыквы, завязь огурцов,
И на плетнях безмолвно повисали
Тела в атаку рвавшихся бойцов...
И до сих пор я вижу трупы эти,
Ночных пожарищ отблеск в их глазах.
Они не прятались при вспыхнувшей ракете,
Держа свое оружие в руках...

Звучит песня «Шел вперед солдат...», 1 куплет.

Ученик 6.

Здесь в чистом поле,
 Средь лесов забытом,
Хранящем горечь бедственных годин,
Вмерзаю в эхо отгремевшей битвы, -
Не зная войн, доживший до седин.
Пусты траншеи. Не дымят воронки.
Темна и молчалива высота.
На тех, кто здесь poleg, -
 Нет похоронки.
Нет обелиска. Даже нет креста!

Ученик 1.

Врос пулемет в березы ствол корявый.
Травой железной – гильзы у корней...
И там, и тут, гляди (о боже правый!):
Глухая скорбь неприбранных костей.
И меркнет свет над этим горьким полем.
И жесткий стыд колотит по щекам.
Живые! Вы произошли от боли.
Как можно жить, когда не больно вам?!

Ученик 4.

Слово предоставляется нашему гостю, руководителю Северодонецкой группы «Поиск» Дедову Владимиру, который в честь 60-летия освобождения Украины был

удостоен правительственной награды – медали «Защитник отечества». (Выступление гостя о работе группы «Поиск»).

Ученик 7.

Вспоминает генерал-лейтенант Домников: «Тонкая голубая ниточка на карте – река Миус. Местами эта ниточка прерывалась, исчезала. При взгляде на карту казалось, что реку можно перейти вброд или переехать на машине, не испытав никаких трудностей. Но так только казалось. В действительности Миус, с его крутыми обрывистыми берегами, к тому же сильно укрепленными, представлял серьезную водную преграду».

Ученик 2.

Около двух лет гитлеровцы возводили оборону на реке Миус. Здесь имелись и глубокие, полного профиля, траншеи с вынесенными вперед ячейками для стрелков и пулеметными площадками, доты, дзоты, проволочные заграждения и минные поля. Глубина полосы обороны составляла почти 11 км. Дальше – еще три оборонительных рубежа по берегам р.Крынка, Кальмиуса и Молочной.

Ученик 3.

Возводя здесь, на Миусе, такие мощные укрепления, немецкое командование стремилось тем самым прочно удерживать Донбасс, которому оно придавало большое значение.

Ученик 4.

Из сообщения газет:

«17 июля 1943 года артиллерийские и минометные залпы разорвали тишину. Застонал Миус-фронт. От разрывов снарядов и мин, сотрясаясь, вздыбилась земля. Канонада нарастала с каждой минутой, а затем слилась в общий гул».

Ученик 7.

Танкам 5-й ударной и 28-й армий удалось прорвать оборону в первые же часы. Но к месту прорыва немцы перебросили свежие силы. Отборные дивизии «Мертвая голова», «Рейх», 3-я танковая. Авиация противника группами по 50-200 самолетов все время висела над полем боя и бомбила боевые порядки наших частей.

Ученик 1.

Послушай ветры над Саур-могилой,
Коснись рукой пахучих диких трав.
Здесь мужество с боями проходило,
Легендой для всех навеки став.

Когда земля дрожала под ногами,
Когда металл от взрывов уставал,
Солдаты шли в бушующее пламя,
Туда, где не выдерживал металл.

Ученик 5.

Земля считать не успевала раны,
Увидела тогда Миус-река,
Как огненные прыгали фонтаны
И падали на землю облака.

Солдаты шли, здесь кровью окропляли,
Горячей кровью каждую версту...
Но отстояли! Выстояли! Взяли
Немыслимой отвагой высоту!

Ученик 2.

До конца августа продолжались упорные бои на Миус-фронте. Но никакие преграды уже не в силах были остановить бойцов.

(Песня «Степом, степом...»)

Ученик 6.

Когда прижимались солдаты, как тени,
К земле и уже не могли оторваться, -
Всегда находился в такое мгновенье
Один, безымянный, Сумевший Подняться.
Правдива грядущая гордая повесть:
Она подтвердит, не прикрасив нimalo, -
Один поднимался, но был он – как совесть,
И всех за такими с земли поднимало.
Не все имена поколенья запомнят,
Но в тот иступленный, клопочущий полдень
Безусый мальчишка, гвардеец и школьник,
Поднялся – и цепи штурмующих поднял.

Ученик 3.

Близ села Хорошее Славяносербского района совершил бросок в бессмертие политрук 220-го полка А.Еременко. в один из острых моментов боя он первым поднялся в контратаку и увлек за собой солдат. В этот момент щелкнул затвор фотоаппарата фронтowego корреспондента. Политрук погиб от пули врага, а фотография вошла в историю минувшей войны, стала ярким ее символом. Сейчас недалеко от места подвига Еременко высится монумент в честь погибших на фронтах войны политработников.

Ученик 1.

Запах пожарищ и взрытой земли,
Пороха запах...
Танки на дымной броне пронесли
Надпись «На запад!»
В сердце
Героев храним имена –
Слава отважным!
Каждому вслед
Ты глядела, страна,
Шла ты за каждым...
Пел, забывать ничего не веля,
Ветер свободы...
Осени этой
Ждала земля
Долгие годы...

Ученик 4.

Неудержимо в бой рвалась армия освободителей. Но впереди всех вставала железной стеной новая преграда – «Восточный вал». Преувеличивая возможности этого оборонного рубежа, Гитлер заявил: «Скорее Днепр потечет вверх, чем русские перейдут его!». Геббельсовская пропаганда так иступленно кричала о необходимости удержать «Восточный вал», что немецкие солдаты были уверены – судьба Германии решается в Украине.

Ученик 7.

Форсирование Днепра развернулось на 750-ти километровом участке от реки Сож до Запорожья в полосе 4-х фронтов. Появились краткие, но емкие лозунги в газетах и боевых листках: «Борьба за Днепр – борьба за Киев!»; «Освободить Днепр, освободить свою родную Украину – наш священный долг!».

Ученик 2.

Вы слышите плеск над Днепром?
На том берегу – древний Киев.

21 сентября Центральный фронт левым крылом вышел к Днепру. 22 сентября началось форсирование Днепра.

Песня «Ой Днипро, Днипро»

Ученик 3.

Вспоминает дважды Герой Советского Союза В.Петров.

«При форсировании Днепра в районе с.Балихо-Щучинка вражеская артиллерия накрыла 2 понтона, на которых переправлялись артиллеристы со своими пушками. Гитлеровцы посчитали их уничтоженными, но десантники бросились в воду и вплавь добрались до берега. Я отдал приказ оборудовать позицию, приняв решение любой ценой удержать маленький плацдарм. Развернули чудом уцелевшую рацию и доложили об обстановке. С левого берега пришло подкрепление – несколько легких пушек.

Ученик 4.

Враг обнаружил советских воинов и бросил против них десятки танков с пехотой. Почти два дня длился упорный бой. Падали раненые, выходили из строя пушки. Но артиллеристы держались. Батарея ст.лейтенанта Блохина уничтожила 8 танков. Мне самому удалось подбить 4 танка и 2 миномета».

Ученик 7.

После боя капитана Петрова бойцы нашли среди убитых. У него были страшные раны на руках. В госпитале ему ампутировали обе руки, но он снова вернулся в часть и, командуя артиллеристским противотанковым полком, дошел до Эльбы.

Ученик 2.

3 ноября войска 1 Украинского фронта под командованием генерала Ватутина начали бои за Киев. 6 ноября 1943 года столица Украины была освобождена.

Ученик 1.

Осенний ветер гимнастерки рвал,
И приходилось сутками ползти.
Нам предстояло взять «Восточный вал»
И Киеву свободу принести.
Вода в Днепре кипела, как в котле,
От взрыва бомб вставала на дыбы.
И по родной израненной земле
Мы шли по зову собственной судьбы.

Ученик 5.

В атаку шел наш славный батальон,
А над Днепром свинцовый дождь хлестал.
Смерть окружала нас со всех сторон,
Но мы взломали тот «Восточный вал».
А впереди была еще война,
Нас ждал Житомир, Львов и Stanisлав,
А позади днепровская волна
Уже смывала тот «Восточный вал».

А звезды героям даются не просто,
В них мужество, сила и храбрость живут.
Звезда на груди и звезда на погосте
Еще по ночам нас в атаку ведут.

Ученик 6.

Хроника освобождения.

(2 ученика укрепляют на доске в виде коллажа газетные заголовки)

14 декабря 1943 – Черкассы
31 декабря 1943 – Житомир
8 января 1944 – Кировоград
2 февраля 1944 – Ровно и Луцк
13 марта 1944 – Херсон
20 марта 1944 – Хмельницкий
28 марта 1944 – Николаев
29 марта 1944 – Черновцы
10 апреля 1944 – Одесса
11 апреля 1944 – Керчь
13 апреля 1944 – Симферополь
15 апреля 1944 – Тернополь
9 мая 1944 – Севастополь
27 июля 1944 – Львов и Ивано-Франковск
27 октября 1944 – Ужгород

Ученик 6.

Я проходил, скрипя зубами, мимо
Сожженных сел, казенных городов.
По горестной, украинской, родимой,
Завещанной от дедов и отцов.
Запоминал над деревьями пламя,
И ветер, разносивший жаркий прах,
И девушек, библейскими гвоздями
Распятых на райкомовских дверях.

Звучит песня «И все-таки мы победили».

Ученик 1.

Мы славим тез, кто честно воевал,
Кто говорил негромко и немного,
Кого вела военная дорога,
Где пули убивают наповал;

Кто с автоматом шел на блиндажи, -
А вся кругом пристрелена равнина, -
Но для кого связались воедино
Честь родины и честь его души;

Кто шел вперед в лихой атаке впереди,
Не кланялся ни пуле, ни снаряду,
И боевую славную награду
Теперь недаром носит на груди.

Ученик 3.

Вам слово дорогие гости.
Представляет гостей. (Выступают ветераны).

Ученик 5.

И тяжелая память мешает забыться,
И всплывают друзей незабвенные лица.
Уходили они в краснозвездных пилотках.
Сколько их полегло на безвестных высотах,
В сосняке молодом на плацдарме Днепровском,

На случайном суглинке – промокшем, неброском.
Будто памятник – дот или танк у дороги:
Вот бессмертье солдата на смертном пороге!

Ученик 6.

А ведь были они еще молоды очень!
И бойцы ветераны грустят среди ночи,
И мерещатся молнии им среди мрака,
И вопрос их один все тревожит однако:
- Вы же помните, как мир и счастье добыты?
- Да, «Никто не забыт, и ничто не забыто!».

Ученик 4.

Мы пролистали старые страницы
Военных хроник, памяти слова.
Все для того, чтоб это не забылось,
Чтоб память это в нас с тобой жила.
Чтоб никогда «не вмерла Украина»,
Чтоб дух народа в сердце не угас,
И чтоб не грохали над волнами седыми
Ни атомный снаряд и ни фугас.
Да будет жизнь!
Да будет неба синь!

Аминь.

Звільнення території України від німецько-фашистських загарбників

Конкурс екскурсоводів по Залі бойової слави

Очікувані результати:

Після цього уроку учні зможуть:

1. Характеризувати хід бойових дій по звільненню України в 1943 - 1944 рр;
2. Будувати свої повідомлення на основі найбільш істотного і цікавого фактичного матеріалу;
3. Здобувати навички оцінювання публічних виступів;
4. Використовувати в ході публічних виступів документальний, ілюстративний, звуковий, музичний матеріал;
5. Виробити власне емоційне відношення до злочинів фашизму, жахам війни; до героїчної боротьби народу за волю і незалежність;
6. Відчути свою приналежність до великої долі свого народу, повага до його подвигу і пам'яті.

Устаткування:

- Експозиція Зали бойової слави, присвячена звільненню України, що складається з наступних блоків: звільнення Донбасу; битва за Дніпро; звільнення Криму і Причорномор'я; герої України; Стіна Слави; полководці - визволителі.
- Записи:
 - „А може не було війни...”;
 - „Сплять кургани темні”; „Священна війна”;
 - „Пісня про Дніпро”; „Степом, степом...”;
 - „Якщо ми війну забудемо”; „Легендарний Севастополь”;
- Мікрофон;
- Листок оцінювання;
- Пам'ятка виступаючому.

Звучить пісня А. Розенбаума "А може не було війни..."

Учитель: Продовжите аргументацію автора пісні і спробуйте довести, що війна була, що вона залишила кривавий слід на планеті й у душах усіх живучих на Землі.

Учні наводять факти з історії II світової війни, що запам'ятались.

Наприклад:

- 22 червня 1941р. фашистська Німеччина перетнула кордон СРСР;
- розробка німецьким командуванням плану "Ост";
- розгром фашистських військ під Москвою;
- оточення радянських військ у районі Києва;
- подвиг захисників Одеси і т.д.;
- смерть мого діда в битві під Сталінградом.

Учитель: Вже 65 років не топче ворожий чобіт нашу землю. Вже в 65 раз відзначає український народ звільнення своєї країни. Уже пішли з життя більшість тих людей, військову і цивільних, хто завоював цю перемогу кров'ю. Але в пам'яті народу усе ще дуже живе - і бої, і подвиги, і страх, і мужність. У народі говориться: "Хто зберігає минуле, допомагає сьогоденню". В ім'я збереження минулого, шануючи пам'ять тих героїчних років, учні нашої школи створили своїми руками Залу бойової слави, зібрали бібліотеку з 250 книг про війну. У цій справі є і частка вашої участі. І сьогодні, завершуючи вивчення основних подій II світової війни на території рідної України, ми ще раз перегорнемо сторінки історії.

Починаючи вивчення II світової війни, ви розділилися на чотири групи екскурсів по 4 експозиціям Зали бойової слави:

- 1) Велика Вітчизняна;
- 2) У боях за Україну;
- 3) Пам'ятаємо їх поіменно... (наш край у роки війни);
- 4) Комсомольське підпілля "Молода гвардія".

На протязі 2 - х місяців ви підбирали і вивчали літературу по обраній темі, визначили назву груп і розподілили ролі, і сьогодні ми вирушаємо на екскурсію по Залі бойової слави, що проведе група "Слідопит". Інші учасники виступають сьогодні в ролі екскурсантів. Але їхня задача не просто прослухати екскурсію і розглянути експонати. Ви маєте бути оцінити роботу своїх колег, тому що на наступних уроках і вам прийдесться виступити в ролі гідів і взяти участь у конкурсі. Умови конкурсу і критерії оцінки розроблені штабом Залу бойової слави разом із представниками від кожної творчої групи (див. додаток №1). Сьогодні ми будемо вчитися у наших товаришів умінню вільно володіти матеріалом, вибирати найбільш переконливі факти і правильно їх використовувати, будувати свою мову грамотно, емоційно, коротко. Максимально використовувати матеріал, розміщений на стендах експозиції і ті враження, що ви винесли з походів по місцях бойової слави України - і збираючи залишки ворожих гільз і мин, що принесли смерть нашим воїнам у бліндажах і дзотах сел. Привілля; і стоячи на політій кров'ю землі Барвенківського виступу; і застигши в хвилині мовчання над шурфом красnodонської шахти №5, що стала страшною могилою підпільників Тепер ми знову пройдемо цей шлях, але вже з вашою допомогою, і, сподіваюся, почуємо розповідь, що складена з голосу розуму і серця. Слово вам, група "Слідопит".

Керівник групи "Слідопит" представляє екскурсів і називає теми їхніх екскурсій.

Звучить запис першого куплету пісні "Священна війна".

1 екскурсовод (на тлі мелодії "Сплять кургани темні").

Перемога радянських військ під Сталінградом уможливила вступ частин 1 - й гвардійської армії під командування генерала В. Кузнєцова в Луганську область у грудні 1942 року.

На стенді ви бачите монумент, поставлений у с. Міловому. Тут героїчно загинув Ф. Н. Чечеров, в останньому кидку підірвавши німецькі танки, що ломилися на позиції наших бійців. Вдячні жителі села в 1972 році спорудили цей монумент, щоб ніколи не стерлася в народі пам'ять про воїнів, що полягли при звільненні своєї землі.

Наприкінці січня 1943 року радянське командування поставило задачу звільнити Донбас і Харківський промисловий район. Цю задачу повинні були виконати війська Південного, Південно - Західного і Воронежського фронтів. В результаті наступальної операції 29 січня - 18 лютого 1943 року військ Південно - Західного фронту була звільнена територія північного Донбасу. Перед вами фотографії тих днів - танковий десант на бойовій операції і прапор над звільненим шахтарським містом. Автор фотографії не залишив нам назви цього міста, але донецький пейзаж пізнається безпомилково.

Та нелегко віддавали німці кожен п'ядь української землі. В результаті контрнаступу в Донбасі в лютому - березні 1943 року радянські війська змушені були залишити Харків і північно - східні райони Донбасу і відійти за річку Сіверський Донець. От на фотографії радянські воїни ведуть бій на березі Сіверського Дінця. Завзяті, жорстокі, затяжні бої...

Тільки розгром німців на "Вогняній дузі" зробив можливим стрімке просування наших військ далі на захід. Перед вами карта звільнення Лівобережної України. Тут добре видно напрямок головного удару в період проведення Донбаської операції з 13 серпня по 22 вересня 1943 року. І от фотографії - зустріч визволителів у місті Сталіно (тепер Донецьк), 8.09.43 року бій у районі шахти в зруйнованому німцями селищі, переправа піхотинців на правий берег ріки Міус. Міус - фронт став могутнім оборонним рубежем для німців, але зупинити просування радянських солдатів уже не можна. Перелом у війні необоротний! Звільнення України почалося. У серпні 1943 року Міус - фронт було прорвано. І в польових листівках з'явився плакат "Слава визволителям України!", розміщений на цьому стенді.

2 екскурсовод (на тлі мелодії "Пісня про Дніпро").

Натискові радянських військ німецьке командування змушене було протиставити стратегію оборони, створивши оборонний рубіж за назвою "Східний вал". Ставка прийняла рішення: "на плечах" відступаючих ворожих військ захопити плацдарми на Дніпрі і почати його форсування. От ця

фотографія з написом на стовпі "Даєш Київ!" обійшла в той час багато фронтових газет.

До кінця вересня 1943р. радянські війська вийшли до Дніпра на 750-кілометровому фронті. Центр бойових дій перемістився в район середньої течії річки. Першими річку форсували 22 вересня 1943р. війська 13-й армії в районі Великого Букрина. Герой Радянського Союзу старший сержант С.

Довгопольний одним з перших форсував Дніпро, і цей момент зняв військовий кореспондент. Ця фотографія – теж історія.

А на цій фотографії ви бачите те, що чекало наших бійців на тім березі Дніпра - тіло маленької вбитої дівчинки. Такі злочини тільки кріпили сили і мужність солдат. От на фотографії вони переправляються через Дніпро; от будують понтонний міст і в бій їдуть танки. 12 жовтня починається наступ на Київському напрямку. 3 листопада війська 1-го Українського фронту під командуванням генерала Ватутіна почали бої за Київ з Лютежського плацдарму. Ця операція відображена на розміщеній тут карті-плані. 6 листопада 1943р. Київ було звільнено! За мужність і героїзм, виявлені в боях за Київ, 65 частин Червоної Армії були визнані гідними звання Київських. Подвиг Києва, його захисників, патріотів-підпільників, визволителів був увічнений присвоєнням йому звання "Місто – Герой".

На високому пагорбі над Дніпром стоїть величезна фігура. Це монумент на честь воїнів - визволителів. Але не від його розміру залежить наша пам'ять про ті героїчні дні, адже тут земля полита кров'ю, і забути це неможливо!

З екскурсовод (на тлі пісні "Степом, степом...").

24 грудня 1943 року почався загальний наступ на Правобережній Україні, у якому взяли участь найбільш великі фронти - Білоруський, 1-й, 2-й, 3-й, 4-й Українські. Бойові дії розгорнулися на 1400-кілометровій смузі - від Полісся до Чорного моря. Найбільшою за своїми військово-політичними результатами була Корсунь

- Шевченківська операція 1-го і 2-го Українських фронтів у січні-лютому 1944року. Під час операції було оточено та знищено вороже угруповання з 10 дивізій і однієї бригади. Вона створила передумови для вигнання ворога з території Правобережжя. Український письменник Д.Бедзик писав: "Війна під Корсунь - Шевченківським закінчилася. Від фашистів залишилися на землі тільки каски. Я на кожному кроці натикаюся на ці сталеві казанки з чорною свастикою. Їх отут тисячі, десятки тисяч! І що не каска - то ворожа

голова, пробита нашою кулею, роздавлена нашим танком!" І ми віримо йому, коли бачимо на цьому знімку гору німецьких касок після битви.

У січні-квітні 1944р. війська 1-го Українського фронту провели Луцько-Рівненську операцію, а 2-го Українського - Умансько - Ботошанську. Були звільнені м. Миколаїв, Одеса, Тернопіль, Кам'янець - Подільський. На представлений в експозиції схемі ви бачите хроніку звільнення Правобережної України.

Наступ вівся в дуже важких умовах - весняне бездоріжжя перетворило дороги в глибокі брудні ями і гармати приходилося тягти гужовим транспортом, а іноді і штовхати. Такий епізод військового життя ви бачите на цій фотографії. Але ні сльота, ні лють фашистської оборони не могли зупинити солдат, натхненних вірою в перемогу. 26 березня 1944р. на 1009 день війни радянські війська вийшли на державний кордон СРСР із Румунією. Наступальна операція в Криму протягом квітня-травня 1944р. забезпечила остаточну ліквідацію сил ворога на південному фланзі фронту.

28 березня 1944р. 67 моряків-десантників і 1 рибалка під командуванням ст. лейтенанта К. Ольшанського билися в миколаївському порту до підходу основних сил 3-го Українського фронту. 68 бійців проти 3 батальйонів піхоти, танків і артилерії ворога. Вони відбили 18 атак, знищили 700 гітлерівців. Усім їм було присвоєно звання Героїв Радянського Союзу. Тут, у Миколаєві, лежать у братській могилі, що ви бачите на знімку, Михайло Коновалов, Павло Артемов, Володимир Киненко, Микола Козаченко, Олександр Лютний і багато інших.

У квітні - серпні 1944р. радянські війська провели Львівсько - Сандомирську наступальну операцію, у результаті якої звільнені м. Львів, Станіслав, Сандомир, і війська ввійшли в південні райони Польщі.

А 28 жовтня 1944р. була довершена Східно - Карпатська наступальна операція, що забезпечила звільнення Карпатської України від ворога. Остання п'ядь української землі - с. Лавочне Дрогобицького району було звільнено від німецького чобота.

4 екскурсовод (на тлі мелодії пісні "Легендарний Севастополь").

Перед вами - комплексна експозиція, присвячена українським містам овіяним безсмертною славою. Ми зараз прослухали розповідь про місто-герой Київ. А я вам розповім ще про три міста-героя - Севастополь, Одесу і Керч.

На світанку 22 червня ворожа авіація скинула на місто перші бомби. 30 жовтня 1941р. супротивник вийшов на ближні підступи до міста. 250 днів і ночей захисники Севастополя, відрізані по суші від країни, боролися проти переважаючих сил ворога. Ці героїчні дні запам'ятав художник В. Пузирьков у картині "Чорноморці" і художник А. Дейнека в картині "Оборона Севастополя". Морські комунікації залишалися єдиним шляхом, що зв'язував місто з тилом. От перед вами фотографія моряків, що несуть дозор під час оборони міста. Війська Приморської Армії і льотчики Чорноморського флоту

тільки після одержання наказу ставки ВГК 4 липня 1942р. залишили місто. За виявлені героїзм і мужність в обороні Севастополя 46 воїнів були визнані гідними звання Героя Радянського Союзу. Героїчна епопея Севастополя увійшла в історію як приклад непохитної стійкості радянських людей. Ворог не зломив волі і мужності севастопольців, що опинились в окупації. Вони продовжували героїчну боротьбу в тилу ворога. 9 травня 1944р. війська 4-го Українського фронту і Чорноморський флот звільнили Севастополь від німецько-фашистських загарбників. На фотографії ви бачите чорноморців, що йдуть в атаку на позиції ворога на Сапун-горі. 118 з'єднанням і частинам присвоєно почесне найменування Севастопольських. 126 бійців і командирів визнані гідними звання Героя Радянського Союзу. Військам, що брали участь у звільненні Севастополя, наказом ВГК від 10 травня 1944р. оголошено подяку й у Москві було дано салют 24 артилерійськими залпами з 324 гармат. У 1945р. Севастополю було присвоєно звання "Місто - герой". Хто бував у Севастополі, той бачив одну з головних пам'яток славетного міста - діараму оборони Севастополя, що відображує ті славні дні. Перед вами фрагмент цієї діари.

У літописі міст – героїв гідне місце займає Керч - великий порт на березі Керченської протоки.

Вже в жовтні 1941 місто неодноразово піддавалося масованим ударам ворожої авіації, а в середині листопаду, після важких тритижневих запеклих боїв на Ак - Монайських позиціях, Керч була захоплена фашистами. 30 грудня 1941року в ході Керченсько - Феодосійської десантної операції Керч було звільнено.

У травні 1942 року супротивник, зосередивши великі сили на Керченському півострові, почав новий наступ. Після ударних боїв Керч залишили радянські війська.

Розгром фашистських військ на Кавказі дозволив почати бої за звільнення Керчі і всього Криму. 1 листопада 1943 року частини 18 - й армії і Чорноморського флоту висадилися в районі Ельтигена. Слідом за тим воїни 56 - й армії і моряки Азовської військової флотилії захопили плацдарм на північ від Керчі. Незабутньою славою покрили себе захисники Ельтигена, що увійшов в історію під ім'ям "вогняної землі". 36 днів і ночей бушував тут вогняний смерч. Десантники вели безперервний бій з фашистами, виявивши дивну відвагу, стійкість і масовий героїзм.

11 квітня 1944 року Окрема Приморська армія, моряки Чорноморського флоту й Азовської військової флотилії за підтримки льотчиків 40 - й повітряної армії почали штурм міста і після завзятих боїв звільнили його. Переможний прапор здійнявся на горі Митридат, там, де нині височіє гранітна стела обеліска Слави і горить вічний вогонь у пам'ять полеглих і на честь живих, тих, хто тут, на керченській землі, відстоював волю і незалежність нашої Батьківщини.

За мужність і героїзм, виявлені в боях за Керч, більш 10 тис. воїнів Радянської Армії і Військово - морського флоту, авіації і 17 партизанів

нагороджено орденами і медалями, 138 воїнів визнані гідними звання Героя Радянського Союзу, 18 частинам і з'єднанням Радянської Армії, Військово - морського флоту й авіації присвоєно почесне найменування Керченських.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 14 вересня 1973 року за видатні заслуги перед Родиною, масовий героїзм, мужність і стійкість, виявлені в роки Великої Вітчизняної війни трудящими і воїнами Радянської Армії, Військово - морського флоту й авіації, і в ознаменування 30 - річчя розгрому фашистських військ при звільненні Криму, місту Керч привласнена почесне звання "Місто - герой" із врученням ордена Леніна і медалі "Золота Зірка".

В експозиції ви бачите меморіальну стелу на честь полеглих героїв і фотографії з місця боїв за Керч.

Оборона Одеси стала одним з багатьох проявів масового героїзму радянського народу в роки Великої Вітчизняної війни.

Ворожа авіація безупинно бомбила бойові порядки радянських військ і наш тил. Тільки на протязі одного дня Одесу бомбили більше ста літаків. Винищувачі 69 - го авіаполку героїчно боролися з ворожими стервятниками.

З 5 серпня 1941 року на протязі 73 днів радянські війська і населення міста героїчно відбивали наступ німецько - фашистських і румунських військ. Населення Одеси мужньо переносило тяготи облоги - систематичні нальоти ворожої авіації й артилерійських обстрілів, відсутність продовольства. У цих важких умовах ні на один день не припинялася робота фабрик і заводів. І тільки за наказом ВГК війська, що захищали Одесу, з 1 по 16 жовтня були евакуйовані в Крим. До 9 квітня 1944 року місто було окуповано ворогом, але не припиняло боротьби. Тут діяли 6 партизанських загонів і 45 підпільних груп. 10 квітня 1944 року війська 3 - го Українського фронту, Чорноморський флот, при активній участі партизанів і підпільників звільнили Одесу. Перед вами - знімки тих років - батальйони, що йдуть в атаку, зруйнований при бомбуванні порт. За видатні заслуги перед Батьківщиною, мужність і героїзм, виявлені трудящими м. Одеси в боротьбі з німецько - фашистськими загарбниками, і в ознаменування 20 - річчя Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні Указом Президії Верховної Ради СРСР від 8.09.1965 року місто - герой Одеса нагороджена орденом Леніна і медаллю "Золота Зірка".

5 екскурсовод.

Невмирущою славою овіяні імена тисяч героїв тієї великої війни. У лавах Радянської Армії служило близько 6 млн. українців, кожен другий з них поліг на полях боїв, кожен другий з живих став інвалідом. 2072 українця були визнані гідними вищого звання в СРСР - Героя Радянського Союзу, з них 32 - двічі.

Їхні портрети розміщені в експозиції нашого Залу бойової слави.

Перед вами - двічі Герої Радянського Союзу Кравченко Григорій Пантелейович, Козак Семен Антонович, Кошовий Петро Кирилович, Глинка Дмитро Борисович, Брандис Анатолій Якович, Мазуренко Олексій Юхимович, Бондаренко Михайло Захарович, Слюсаренко Захар Карлович, Семейко Михайло Ілларионович, Молодчий Олександр Ігнатович, Михайличенко Іван Харламович, Горюшкін Микола Іванович.

Серед них - 6 льотчиків. Саме вони - "зоряні аси", забезпечували успіх багатьох бойових операцій, оберігали небо над головами бійців, знищували ворожу техніку і боєприпаси.

Наприклад, Кравченко Григорій Пантелейович.

Юність цього чудового авіатора пов'язана з Луганськом. У цьому місті він закінчив залізничний технікум. Тут він спочатку займався в аероклубі, потім за комсомольською путівкою прийшов у школу військових льотчиків, яку успішно закінчив у переддень Великої Вітчизняної війни. За бомбування ворожого аеродрому Кравченко одержав першу нагороду - орден Червоного Прапора. Але за неточно виконаний бойовий наказ командир виніс йому догану. Цей урок льотчик запам'ятав на всежиття. І коли йому наказали знищити ворожі переправи, він ввів літак у піке і бомбив ціль з висоти 200-300 метрів. Одержав двічі звання Героя Радянського Союзу за успішне виконання завдань командування і виявлену при цьому мужність.

Бондаренко Михайло Захарович.

Перші бойові вилети зробив у дні оборони Москви. Разом зі своєю ескадрильєю, що входила до складу 59-го гвардійського червонопрапорного штурмового авіаційного полку, виконував складні завдання на різних фронтах: доставляв боєприпаси, пальне, продовольство в партизанські загони. Бойові вилети в стан ворога він, як правило, робив вночі або в умовах поганої видимості, але ніколи не збивався з маршруту. Одержав двічі звання Героя Радянського Союзу за мужність, виявлену в боях.

Молодчий Олександр Ігнатович.

Народився в 1920р. у Луганську. У 17 років відмінно закінчив луганське військово-авіаційне училище і почав літати на швидкісному бомбардувальнику. У 20 - став командиром ланки. На фронті бомбові удари по ворогу А. Молодчий звичайно наносив уночі. Робив їх на рідкість майстерно, безпомилково виводив літак на ціль навіть в умовах майже повної відсутності видимості.

311 бойових вильотів зробив А.Молодчий, з них 287 - уночі. Вага бомб, скинутих їм на військові і стратегічні об'єкти, складала більш 200 тонн.

Перший раз звання Героя Радянського Союзу А. Молодчому було присвоєно в дні запеклих боїв під Москвою.

Безстрашність і мужність у цьому льотчику сполучилися з високим мистецтвом, новаторством. У кожному бойовому вильоті він знаходив нові способи дії, нові тактичні прийоми, першим застосовував світні авіаційні

бомби. Свій літак він піднімав у повітря завжди з підвищеним бомбовим навантаженням.

У грудні 1942р. за подвиги, виявлені в боях, капітан Молодчий був другим раз відзначений гідним звання Героя.

Тому не дивно, що саме йому випала честь першому здійснити перший політ на бомбування столиці фашистської Німеччини. Так починалася відплата фашистам - з перших радянських бомб, скинутих нашим земляком Олександром Молодчим на Берлін.

Михайличенко Іван Харламович.

Народився в 1920р. у м. Кадіївка. В роки Великої Вітчизняної війни льотчик Михайличенко брав участь у боях на першому і другому Українських фронтах. За цей час зробив 170 бойових вильотів. За військову спритність, мужність і героїзм Михайличенко двічі удостоївся звання Героя Радянського Союзу.

Якщо вам цікаво довідатися про подвиги цих людей, що стали гордістю і славою нашого народу, візьміть у руки книгу "Герої Батьківщини". Вона розкриє вам ще багато хвилюючих епізодів війни.

6 експурсовод

Верхня частина нашої експозиції присвячена знаменитим полководцям Великої Вітчизняної війни, що своїм розумом, військовим талантом, умінням приймати швидкі і правильні рішення кували перемогу над ворогом на просторах України.

Ви бачите тут портрети: генерала армії Ватутіна Н. Ф., генерала армії Петрова І. В., генерал - полковника Желтова А. С., адмірала Октябрського Ф. С., маршала Радянського Союзу Толбухіна Ф. І., генерал - лейтенанта Рибалко П. С., маршала Радянського Союзу Конєва І. С., маршала Радянського Союзу Маліновського Р. Я. і багато інших. Я розповім вам про деяких з них.

Чуйков Василь Іванович народився в 1900 році в селянській родині. З 1918 року - учасник громадянської війни. Саме вона і визначила подальшу долю юнака. Він завершив війну в 1920 році командиром полку, потім закінчив військову академію ім. Фрунзе. Командував стрілецьким корпусом. Був військовим аташе в Китаєві, брав участь у радянсько - фінській війні. В роки Великої Вітчизняної війни був командуючим резервною армією, потім 62 - й і 8 - й гвардійської арміями на Сталінградському, Донському, Південно - Західному, 3 Українському і 1 Білоруському фронтах. У післявоєнний період він написав чудові військові мемуари "У боях за Україну", що ми використовували при підготовці до сьогоднішньої екскурсії.

Толбухін Федір Іванович народився в 1894 році в селі Андроніки, Ярославської області. Учасник I світової війни. В роки Великої Вітчизняної війни був начальником штабу Закавказького, потім Кавказького і Кримського фронтів. Керував бойовими діями військ у Сталінградській битві, під час звільнення України. Однією з найвідоміших операцій Толбухіна було

звільнення Криму. З його ініціативи було розроблено план удару по укріпленнях німецького генерала Енеке на Перекопському перешийку через затоку Сиваш. За три дні війська 4 Українського фронту прорвали оборону противника і до 18 квітня 1944 року вийшли до зовнішнього кільця укріплень Севастополя. І тут Толбухін зумів обдурити противника. Він провів відволікаючі наступальні бої з західної частини міста, а коли німці стали перекидати туди військову техніку, завдав нищівного удару по ворогу зі сходу південніше Сапун - гори. Сапун - гору було взято, а на другий день після цього, 9 травня 1944 року, Севастополь був звільнений. От що значить ввести противника в оману! Потім у військовій біографії Толбухіна були звільнення Румунії, Болгарії, Югославії й Угорщині. Після Параду Перемоги, де він пройшов на чолі зведеного полку колишнього 3 Українського фронту по Червоній площі, Толбухін одержав призначення командувати Південною групою радянських військ у Болгарії і Румунії, потім став командуючим військами Закавказького військового округу. Важка хвороба легень підірвала здоров'я маршала й у жовтні 1949 року він помер.

Октябрський Пилип Сергійович народився в 1899 році в селі Кукшино, Калінінської області. Командував торпедним катером, дивізіоном, загоном і бригадою торпедних катерів. У 1938 році був призначений командуючим Амурською військовою флотилією, а в 1939 році командуючим Чорноморським флотом. В роки Великої Вітчизняної війни був одним з керівників оборони Севастополя й Одеси. Після війни продовжував командувати Чорноморським флотом. Герой Радянського Союзу, нагороджений багатьма орденами і медалями.

Хто з вас зацікавився бойовими заслугами інших командирів, зверніться до нашої бібліотеки, присвяченої Великій Вітчизняній війні і зібраної учнями школи. Там ви знайдете багато розповідей та мемуарів видатних полководців часів II світової війни.

Наша екскурсія по цій експозиції Зали бойової слави завершена.

Тепер я передаю "мікрофон" нашим слухачам - екскурсантам. Ваша задача - у 2 - 3 реченнях висловитися про те: навіщо ви відвідали цю

екскурсію; що нового ви дізналися; які думки і почуття вона викликала; що б ви ще хотіли дізнатися про бойовий подвиг народу; що б ви хотіли зробити для збереження пам'яті про ті героїчні дні.

Під тиху музику пісні "Якщо ми війну забудемо..." учні по черзі беруть "мікрофон" і висловлюють свої думки і враження. Останніми "мікрофон" беруть члени штабу Зали бойової слави й оголошують у балах підсумки конкурсу екскурсантів, аргументуючи кожен бал на основі критеріїв оцінювання виступу гідів. Остаточне підведення підсумків буде зроблене після того, як

на наступних уроках буде довершений виступ усіх груп екскурсоводів по експозиціях, що залишилися.

Урок завершує вчитель словами вірша...

Пролетели года.
Отгремели бои.
Отболели, отмаялись
Раны твои.
Но, далекому мужеству
Верность храня,
Ты стоишь и молчишь
У святого огня...
Посмотри же, солдат, -
Это юность твоя:
У солдатской могилы
Стоят сыновья!...

М.Агашина.

Засідання гуртка юних істориків, присвячене Дню Соборності України

Форма проведення: круглий стіл.

1 ведучий. 22 січня Україна відзначає одне з своїх визначних державних свят – День Соборності. Довгі роки своєї історії Україна була розшматована чужоземним пануванням, національним гнітом, відсутністю релігійної єдності. Та в борні, тяжких стражданнях і сумліннях народ наш зберіг єдність духу, мови, культури, історії і виборів право мати єдину, самостійну, соборну державу.

2 ведучий. На крутозламах історії досягнення нашим народом єдності стало однією з найвизначніших подій. І сьогодні ми перегорнемо сторінки історії, щоб з'ясувати витоки і наслідки цієї події, її вплив на сучасність. Бо знати історію своєї країни – це значить любити її всім серцем, служити їй своїми справами.

1 ведучий. Любіть Україну, як сонце любить,
Як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
Любіть у годину негоди.
Любіть Україну у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її, вічно живу і нову,
І мову її солов'їну.

2 ведучий. Між братніх народів, мов садом рясним,
Сіяє вона над віками...
Любіть Україну всім серцем своїм
І всіми своїми ділами.
Для нас вона в світі єдина, одна
В просторів солодкому чарі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
І в кожному серця ударі,
У квітці, в пташині, в електровогнях,
У пісні у кожній, у думі,
В дитячій усмішці, в дівочих очах
І в стягів багрянному шумі...

1 ведучий. Як та купина, що горить – не згора,
Живе у стежках, у дібровах,
У зойках гудків і у хвилях Дніпра,
І в хмарах отих пурпурових,
В грому канонад, що розвіяли в прах
Чужинців в зелених мундирах,
В багнетах, що в тьмі пробивали нам шлях
До весен і світлих, і щирих.

2 ведучий. Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
І сльози, і все до загину...
Не можна любити народів других,
Коли ти не любиш Вкраїну!..

1 ведучий. Дівчино! Як небо її голубе,
Люби її кожна хвилину.
Коханий любить не захоче тебе,
Коли ти не любиш Вкраїну...

Разом. Любіть у труді, у коханні, в бою,

Як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть Україну свою, -
І вічні ми будемо з нею!

2 ведучий. Допоможуть нам пройти шляхом до єдності архівіст та мовознавець, група істориків, що досліджували розвиток ідеї соборності, та група літературознавців, що вдихнули в цю ідею поетичну душу нашого творчого та співучого народу.

1 ведучий. Сподіваємось, що ми зможемо допомогти вам зрозуміти, як і чому виникла ідея соборності, хто став її творцем і рушієм, коли вона була реалізована та що в її реалізації залежить від нас. Отже, слово дослідникам.

1 літературознавець. На росах, на водах,
На всіх переходах
Курличеш мені в журавлиних ключах.
Моя Україно,
Родима країно,
Ясні небеса в материнських очах.
Я чую твій голос,
Пшеничний твій колос
У душу мені засіває зерно.
Моя Україно,
Колиско – калино,
Пізнати тебе мені щастя дано.

Мовознавець. Соборність – це згуртування, відновлення єдності розмежованого сусідніми державами українського народу та його земель.

1 історик. Чому ж виникла необхідність у відновленні єдності українського народу? Коли він виник і чому був розділений?

2 літературознавець. Земле ти наша! Краю коханий!
До болю рідний нам і дорогий.
Який ти був колись?
Якими йшов шляхами?
Словами правди з нами поділись.

2 історик. Народ наш бере початок з давніх часів Київської Русі, коли велика і могутня держава стояла на одному щаблі з Візантійською імперією, Французьким королівством, Німецькою державою. Європейські властители вважали за честь поріднитися з київськими князями. Славна була наша земля серед інших народів!

Архівіст. Та розпалась, роздерлась велика київська держава. Літописець написав про це: «І роздрахуся земля руська...». І пішла історія її різних частин своїм шляхом. В 1187 році в Київському літопису вперше з'явилась назва «Україна», що стосувалась Київщини, Переяславщини, Чернігівщини. Через два роки ця назва поширилась на Україну Галицьку, а в 1225 році Галицько – Волинський літопис назвав Україною і Волинь.

Мовознавець. По різному пояснюють історики виникнення цієї назви. Але більша частина схиляється до того, що «Україна» означає край, шмат землі, окрему територію зі своїми межами, кордонами, окраїнами.

Архівіст. Древня легенда розповідає, що на світанку нашої землі Бог оглядав творіння рук своїх і, натовившись, вирішив перепочити. Земля, де опустилися Бог з ангелами, була вельми багатою на сонце, звірів та пташок. А найбільше сподобались Богові люди того краю. До якої хати не заходив він зі своїми супутниками, - всюди їх зустрічали хлібом та сіл्लю. Так сподобалася Богові та місцина, що він став часто сюди навідуватися зі словами:
- Рушаймо у край!

Кажуть, що з того і пішла назва нашої держави – Україна.

3 історик. Та не судилось цим багатим землям бути єдиним цілим: розшматували їх монголи, поляки, литовці.

3 літературознавець. О, рідна земле, древня і багата,
За весь твій вік, чия лиш ти не була.
Під чоботом сусіда чи магната
Ти, трудівнице, свою спину гнула.
Державою була ти тільки мить,
Рівнялася із Заходом і Сходом,
Бо що для вічності тих декілька століть,
Коли великим звався люд народом?
Синів ти мала знаних по землі,
З ними і турок й римлян рахувався.
Великий Володимир, Ігор,
Нащадок Ярослав, що мудрим звався.
Татарські орди спокій той украли,
Палили й різали, що на шляху було,
Морем, сушею везли твоє добро,
Живий ясир у дикий край свій гнали.
Дівчат прекрасних. Ніжних і співучих,
В гареми байські й ханські продали,
Ну, а синів, синів твоїх живучих
Потурчили і в яничари віддали.

4 літературознавець. З руїн і крові ти завжди оживала,
В труді і в поті воскресав народ.
Проклятих орд для долі було мало,
Із заходу повзли полки заброд.
І знову сум і плач по Україні,
Продався ляхам не один вже син,
За гроші й зраду дістав високий чин,
А той в кайданах стогне на чужині.
І з півдня рвуть, а з заходу – вже лізуть!
Здається, вже кінець, і меркне день, мов ніч,
Твої сини спішать тихцем до Низу,
На Хортицю, у Запорізьку Січ.
Збираються, гуртуються й міцніє
Оплот замученої рідної землі,
А турок й лях зі злості скаженіє,
Бо чують крах свій вороженьки злі.
Настав той час... козацька слава
Могутнім громом в світі загула:
Поїхати в Стамбул – була для них забава,
А відчайдушні вже біля Кремля.
Аж синіли від страху всі вандали,
Кипів від люті скаженілий лях,
Весь той народ, що вони хлопом звали
Постав – приходить «Речі» крах.
І лине слава про козацьку силу,
Про люльку Бульби, Сагайдачного з мечем,
Про гайдамаків й славну Україну,
Оспівану Тарасом – Кобзарем.

4 історик. До початку XVI ст. ті землі, де зараз живе український народ, належали шістьом державам:
Закарпаття – Угорщині;
Буковина – Молдавії під владою Османської імперії;
Галичина – Польщі;
Чернігово-Сіверщина – Московській державі;
Причорномор'я, Приазов'я та Крим – Кримському ханству;
Центральна частина – Великому Князівству Литовському.

1 літературознавець. Моя Вкраїно, гарна, як калина,
В твоїх очах багато доброти.
Тебе нелюди полонили,
А ти зуміла їх перемогти.
Тебе з корінням – та на попелище,
Тебе – у воду з каменем важким,
А ти злітала усе вище
Не скорена й не зламана ніким.
І серця твого слово виривали,
Палили вроду у сліпим вогні,
А ти весною знову зацвітала
У вишитім українському вбранні.
Тебе топтали, били, розтинали,
Стріляли у калину і пісні,
А ти співала. Як же ти співала!
Заслухувались навіть солов'ї.

1 історик. До початку XVII ст. карта дещо змінилась, бо Польща та Литва утворили державне об'єднання – Річ Посполиту, і більшість українських земель потрапили під владу поляків.

2 історик. До середини XIX ст. історичні події, зокрема визвольна війна українського народу під проводом Богдана Хмельницького та поділи Речі Посполитої, знову перекраляли наші землі, і тепер вже тут хазяйнували дві імперії – Австро-Угорська та Російська.

2 літературознавець. Плюндрованій, не надавали прав.
Немов на звіра, об'являли лови.
Орел впивався в душу, тіло рвав,
Він був безмозкий, хоч і двоголовий.
Цареві блазні і кати,
Раби на розум і на вдачу,
В ярмо хотіли запрягти
Її, як дух степів, гарячу,
І осліпити й повести
На чорні торжища незрячу.
Хотіли вирвати язик,
Хотіли ноги поламати,
Топтали під шалений крик,
В'язнили, кидали за ґрати.
Зробить калікою з калік
Тебе хотіли, рідна мати.
Ти вся порубана була,
Як Федір у степу безрідний,
І волочила два крила
Під царських маршів тупіт грізний, -
Але свій дух велично грізний,

Як житнє зерно берегла.

3 історик. Та скільки б не хотіли загарбники та гнобителі знищити дух українства, його спрагу до волі і власної держави, - їм це не вдалося. Народ український створив козацтво, що зберігало вільний дух народу, захищало його від знищення, берегло батьківську віру, мову та звичаї. Саме козацтво відродило ідею єдності своїх земель, почало боротьбу за власну державу.

Архівіст. Саме за часів Хмельниччини «під Україною стали розуміти не тільки козацькі сторони, а й весь український народ». Саме національна революція закріпила в свідомості українців ідею соборності, відчуття єдиної вітчизни.

3 літературознавець. Де Дніпро наш котить хвилі,

Рве стрімкі пороги,
Там країна, вся зелена,
Славний край розлогий:
Там козацтво виростало,
Слави, волі добувало.
Україно, Україно,
Славний край козачий!

Архівіст. Свідченням появи ідеї соборності вчені вважають козацькі літописи кінця XVII – початку XVIII ст.: Самовидця, Самійла Величка, Григорія Грабянки; та «Історію русів», що стала апогеєм національної політичної думки другої половини XVIII ст..

4 літературознавець. На українських чорних полях

Є висока козацька могила.
Там колись полягли у боях
Ті, що волю твою боронили.
Промайнули з тих пір вже віки,
Як замовкли козацькі гармати,
Сплять в могилах давно козаки,
І в землі вже заплакана мати.
Понад ними хмарини пливуть,
Хрест скорботно до неба звів руки,
І вклонитись полеглим ідуть
Сюди вдячні далекі онуки.
Бо козацький той дух не вгасав,
Він звияжно нас кличе до волі:
Україно, вже час твій настав,
Підіймайсь, Україно, з неволі!
Хай полегли в боях козаки
Нам дають і насагу, і силу,
Нині ми кладемо їм вінки,
Вони ж голови тут положили!

4 історик. Західноукраїнські землі хоч і входили до складу однієї держави, та були розшаровані по різних адміністративних округах, тому під час «весни народів» 1848-1849рр. головними вимогами українців до уряду Австро-Угорщини було об'єднання Галичини, Закарпаття та Північної Буковини в межах однієї державної автономії.

1 літературознавець. У ріднім краю зелен гай шумить –

Я знати рад, про що він мріє – снить.
Я слухав, чув, як кожна деревина
Шуміла ніжне слово – Україна.
О боже, дай повік любити край,
Де квітка, пташка і зелений гай,

Де кожна вірна тій землі людина
Живе єдиним словом – Україна.

Мовознавець. В XIX ст.. відбувається процес становлення та консолідації української нації. Нація – це така форма людської спільноти, яка характеризується спільністю території, мови, економіки, культури, національної свідомості та ментальності.

1 історик. Починається національне відродження, що проявилось в поширенні історичних знань, розвитку етнографії та мовознавства, в українському національному русі. Національний рух розвивався в таких напрямках:

- утвердження рідної мови в суспільно-політичному та культурному житті;
- возз'єднання всіх українських земель в єдиній соборній державі;
- визволення народного господарства від колоніального гніту;
- усунення всіх перешкод на шляху розвитку національної культури.

2 літературознавець. Я – українець сутністю і кров'ю,

Моє коріння тут, у цій землі.
Вона моєю живиться любов'ю,
А я страждаю болями її.
Я – українець, син народу того,
Що відвикає нині від ярма.
Я не корюся, я молюся Богу,
І вірю в те, що все це не дарма.
Я – українець. Смутком оповите
Моє кохання, як гірке вино,
Моя рідня розкидана по світу,
Як буйним вітром золоте зерно.
Я – українець, цього не відняти,
В душі мої співають солов'ї.
Були такими мої мама й тато,
Й такими будуть пращури мої.

2 історик. Ідею соборності розвивають в своїх творах видатні представники української інтелігенції: Тарас Шевченко, Михайло Драгоманов, Володимир Антонович, Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, В'ячеслав Липинський, Іван Лисяк-Рудницький.

3 історик. До кінця XIX ст.. український національний рух оформився організаційно, виникають політичні партії та об'єднання, вони створюють свої програми, де чільне місце належить ідеї соборності.

Архівіст. Найкраще цю ідею сформулював лідер Української народної партії Микола Міхновський: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ».

3 літературознавець. Усе, що маю, я віддам тобі,

Моя великострадна Україно.
І те, що я здобуду в боротьбі,
Також віддам, щоб бути вдячним сином.
Піду за тебе в круговерть дощу,
Закрию серцем рідну твою мову,
А хто тебе зобидить, - не прощу,
Помру, воскресну, щоб любити знову.

4 історик. XX ст.. принесло нашому народові здійснення його багатовікової мрії про єдність. Вперше це відбулося за часів української національної революції 1917-1920рр.. Під час революції було створено дві українські держави: в листопаді 1917 року в Наддніпрянській Україні було проголошено Українську

Народну Республіку, а в листопаді 1918 року на західноукраїнських землях –
Західноукраїнську Народну Республіку.

4 літературознавець. Благословенна будь, дорога на землі,

Ти починаєшся від рідного порогу
І до високих зір націлюєш політ...
Майбутнього благословенна будь, дорога!
Благословенна будь, срібляста нить ріки,
Що струменить із вічності у вічність,
І мирних голубів політ стрімкий,
І небо, сонцем золотим увінчане.
Благословенна будь, ясна земля моя,
Благословенна будь в турботах дня нового!
Ранкову тишу я довірю солов'ям,
А материнській колисковій – вечорову.
Благословенний будь, народе молодий,
Твої діяння й помисли священні...
І світ, в якому жить нам і любить,
Будь навіки й навек благословенний.

1 історик. Органічне прагнення до сполучення всіх українських земель у єдину державу
вилилось в об'єднавчий процес, який завершився проголошенням Акта злуки
на Софійському майдані в Києві 22 січня 1919 року.

Архівіст. Юридичною основою соборності стали наступні документи: «Ухвала
української національної ради з дня 3 січня 1919 року про злуку ЗУНР з
УНР»; «Передвступний договір, укладений дня 1 грудня 1918 року в місті
Хвастові між УНР та ЗУНР про маючу наступити злуку обох українських
держав в одну державну одиницю»; «Універсал Директорії від 22 січня 1919
року».

В Універсалі говорилося: «Однині воєдино зливаються століттями одірвана
одна від одної частини єдиної України – Західноукраїнська Народна
Республіка і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснились віковічні мрії,
якими жили і за які умирали кращі сини України.

Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка. Однині народ
український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу
об'єднаними дружніми зусиллями усіх своїх синів будувати нероздільну,
самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду.»

Символічним кроком, спрямованим у майбутнє, назвав цей Універсал один з
публіцистів.

2 історик. Сукупність несприятливих внутрішніх та зовнішніх чинників спричинила
поразку Української революції. Наслідком системи міжнародних угод стало
те, що Східна Галичина відійшла до Польщі, Північна Буковина і Бессарабія –
до Румунії, Карпатська Україна – до Чехословаччини. Решта українських
етнічних земель увійшла до складу СРСР. Розпочався новий етап боротьби за
відродження незалежної соборної національної держави.

1 літературознавець. Шануймося, єднаймося та будьмо,

Тримаймося родинного стебла.
Забудьмо чвари і себе не гудьмо –
До волі нас упало із сідла.
Не даймося обнятися з ганьбою,
Не даймося продатися брехні.
Допоки ми не будемо собою,
Ніколи нам не бути на коні.
Братаймося від серця і до серця

І з друзями ділімо хліб і сіль,
А хто на нашу душу замахнеться –
Ми вибухнемо гнівом відусіль.

3 історик. Не припинили боротьбу за свою національну гідність, рівноправність і свободу ті частини українського народу, що опинились під владою Польщі, Румунії, Чехословаччини. В авангарді боротьби за незалежну державу йшли учасники ОУН. Та їх боротьба завершилась поразкою.

2 літературознавець. Я запитую в себе, питаю у вас, людей,
Я питаю в книжок, роззираюсь на кожній сторінці,
Де той рік, де той місяць, той проклятий тиждень і день,
Коли ми, українці, забули, що ми – українці?
І що є в нас душа, повна власних чеснот і щедрот,
І що є у нас дума, яка ще од Байди нам в'ється,
І що ми на Вкраїні – таки український народ,
А не просто населення, як це у звітах дається.
І що хміль наш – у пісні, а не у барилах вина,
І що щедрість – в серцях, а не лиш у крамничних вітринах,
І що є у нас мова, і це українська мова,
Без якої наш край – територія, а не Вкраїна.

Архівіст. Тільки під час другої світової війни продовжилось збирання українських земель в єдиній державі: 1939 рік – приєднання Червоною Армією земель Західної України; 1940 рік – Румунія віддає УРСР Бессарабію та Північну Буковину; 1945 рік – угода між СРСР та Чехословаччиною про входження Закарпатської України до складу УРСР; 1954 рік – включення Кримської області до УРСР.

Ці події знаменували завершення історичного процесу консолідації українських земель в єдиній державі.

4 історик. Та зовсім незалежною наша держава не стала. Вона була слухняною та безправною частиною багатонаціональної тоталітарної держави – СРСР. В боротьбі проти тоталітаризму, в умовах порушення прав і свобод українського народу, його кращі сини не полишили ідеї єднання нації під гаслом демократії та суверенності. Виявом цієї боротьби став живий ланцюг від Львова до Києва, створений 21 січня 1990 року, який символізував злуку Західної та Східної України.

3 літературознавець. Та була в нас і година злуки –
Свято наших зріднених сердець:
Це тоді, як узялись за руки
Гайдамака й січовий стрілець.
А сьогодні нас єднає знову,
Україно, твій народних рух:
Простягнувсь до Києва од Львова
Під твоїми стягами ланцюг...
Я – у ньому, в живострічці, в ланці –
Задивившись в небеса, стою.
І, забувши, що немає санкцій,
Кличу пісню до життя твою.
Хай Москва й Варшава не лякають
Нас кордоном розбрату – Збручем,
Край уже ніхто нам не розкрас,
Ні кийком гумовим, ні мечем.

Архівіст. Крах соціалістичної системи та розпад Радянського Союзу привів до проголошення України незалежною державою:

«Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року, продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні, виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно – правовими документами, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної української держави – України.»

Верховна Рада України, 24 серпня 1991 року.

4 літературознавець. Прийняли ми в урочу годину
Від мільйонів жартовних борців
Віковічне знамено Вкраїни
І несе́м його в дужій руці.
Нам кидають ще терни під ноги;
Зло погрози викрикує вслід,
Та ніхто не зведе із дороги
Спраглий сонця і правди наш рід.
Щира праця і думка єдина
Поведуть наш народ до мети.
Україна, мов чиста перлина,
Ще здивує красою світи.
Піднімайся все вище, орлино,
Наш небесно – золочений стяг!
Українська соборна родина
Волі й щастя проторує шлях.

1 історик. Утворення суверенної української держави стало початком і необхідною умовою розв'язання етнічних проблем на нашій землі. Щоб єдність стала справжньою і незворотною потрібні політична консолідація нації, духовна злука всієї національної спільноти, подолання релігійних розбіжностей, захист політичних і культурних прав українців на всіх етнічних українських землях, створення економічної бази незалежної української держави.

1 літературознавець. Лиш будується наша держава,
А ми все почали вже ділити.
Так змарнуємо батьківську славу...
Виникає питання «Хто ми?»
Пам'ятаймо, що ми – українці,
І скажімо у голос це всім.
Поклянемося рідній землиці
Берегти мир у домі своїм.

1 ведучий. Саме ці завдання і належить вирішувати нашому поколінню, молодому, дружньо налаштованому. Ми народились вже у вільній, самостійній, незалежній державі, нам її зберігати і розбудовувати.

2 ведучий. Тож утворимо живий ланцюг на знак єднання всіх українських земель в свято соборності, на знак того, що ми не забудемо про тих, хто прагнув цього єднання, на знак любові до своєї великої родини, великої Вкраїни.

(пісня «Молитва за Україну»)

Засідання відкритої кафедри

Тема. Крути – символ національної честі.

Цілі:

- на основі доступних історичних джерел відтворити одну з драматичних сторінок Української революції – бій на ст. Крути;
- формувати в учнів уміння працювати з історичними документами, науковою літературою, використовувати засоби художнього слова;
- розвивати національну свідомість та історичну пам'ять учнів, пов'язану з державотворчими традиціями в Україні;
- виховувати патріотизм, повагу та вдячність до учасників подій.

Методико-дидактичне забезпечення: виставка публікацій «Бій під Крутами. Його уроки»; плакати; схема «Бій під Крутами»; ілюстративні матеріали.

Хід заходу

Звучить пісня «Балада про Крути» (муз. П.Дворського, сл. М.Бакая):

То не чорне гайвороння над степом кружляє
- Дика орда Муравйова грізно наступає
Щоб ворога зупинити, на станцію Крути
Відправились добровольці – молоді рекрути.
Славних хлопців-добровольців

зібралось триста,

А дорога, наче доля – коротка, терниста.
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, заступіть собою,
Бо проллється кров юнача цілою рікою.
Зима снігом замітає, січуть скоростріли,
Щоб ворога зупинити, не вистачить сили.
Вже набой закінчились, а довкола поле,
Піднялися і в атаку кинулись соколи.
Славних хлопців-добровольців

підвелось триста

А дорога, наче доля – коротка, терниста.
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, заступіть собою,
Пролилася кров юнача цілою рікою.
Не вернуться вже ніколи до рідної хати,
Не зустріне, не пригорне заплакана мати.
Постріляні, порубані, але не зборимі.
Зосталися тут лежати сини України.
Славних хлопців-добровольців

загинуло триста,

Бо така вже їхня доля коротка,

терниста.

Ой ви, Крути, ой ви, Крути,

вільного народу –

Віддали життя герої за нашу свободу!

Вступне слово вчителя.

В історії кожного народу є дати, трагізм і велич яких залишається в пам'яті на віки і тисячоліття.

Понад дві тисячі років тому в ущелині під Фермопілами 300 спартанців на чолі з царем Леонідом полягли, стримуючи багатотисячне військо персів, і вкрили себе вічною славою.

У 1651 році під Берестечком полягли 300 козаків, давши можливість відступити війську Богдана Хмельницького.

29 (16) січня 1918 року героїчну смерть прийняли майже 300 українських юнаків під Крутами, що заслужили таку ж вічну славу.

Подвиг їхній тим значніший, що, на відміну від спартанців чи козаків, у бій їх вели не військові вожді, а лиш любов до рідної землі, до рідного народу.

Я запалю свічку. Хай горить вона протягом нашого зібрання як символ пам'яті.

Пауза.

Наша зустріч присвячена одному дню в нескінченному плині днів історії нашого народу. Юні історики допоможуть мені.

1 історик. Залізнична станція Крути на перегоні між Бахмачем і Ніжином, біля якої 16 (29) січня 1918 року відбувся бій Першої військової школи ім. Б.Хмельницького та сотні Помічного студентського куреня с переважаючими силами Червоної армії під командуванням П.Єгорова. Було їх 420.

Фінал цього нерівного бою був трагічним. Але ціною своєї загибелі українські вояки – захисники Крутів затримали на кілька днів наступ більшовиків на Київ, чого вистачило для укладення Центральною Радою Брест-Литовської угоди з країнами четвертого союзу.

2 історик. Шановний колего! Дозвольте й мені сказати декілька слів. Даваймо пригадаємо. 7 листопада 1917 року Центральна Рада прийняла III Універсал, яким проголосила УНР в складі демократичної Російської республіки. Це була ще одна помилка ЦР у схемі державотворення.

Раднарком, не зумівши мирним шляхом встановити радянську владу в Україні, на початку грудня надіслав ЦР телеграму з ультиматумом, давши їй 48 годин на роздуми. ЦР ультиматум не прийняла, що стало приводом до не оголошеної війни Раднаркомові проти УНР.

3 історик. Шановні колеги, чи підтримуєте ви тезу про те, що Петроград хотів, аби його війна із ЦР мала вигляд не національної війни Росії з Україною, а класової війни в самій українській нації, війни українського народу проти українського дрібнобуржуазного уряду?

1 історик. Так. Як відомо 17 грудня в Києві зібрався Перший Всеукраїнський з'їзд рад, але більшовицьке представництво на ньому було не значним, і провести рішення про передачу влади радам робітничих і селянських депутатів не вдалося. Тоді делегати від більшовиків і лівих есерів переїхали до Харкова і там, 25 грудня, проголосили встановлення радянської влади в Україні.

Історик Попов ще в 1928 році писав, що саме після з'їзду в Харкові розпочалась організована боротьба зі зброєю в руках за встановлення радянської влади в Україні.

4 історик. Перепрошую. Дозвольте мені детальніше зупинитися на цих подіях.

За наказом головнокомандуючого Червоної армії Кириленка, наступ на Україну розпочали три армії під командуванням Муравйова, Березіна, Знаменського.

21 грудня Антонова-Овсієнка призначили командувати Південним революційним фронтом, а наступаючими на Київ військами – Муравйова, колишнього полковника царської армії, лівого есера, людину авантюристичну, жорстоку і честолюбну (супроводжується показом подій на карті-схемі «Бій під Крутами»).

Військову силу Раднаркомові у війні проти ЦР мали посилити радянські війська з Росії, що налічували 30 тисяч вояків, 60 гармат, 50 бронепоездів.

5 історик. Хочу додати, що регулярним військам більшовиків протистояли Український гайдамацький кіш Слобідської України, Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців та загін київських студентів і гімназистів.

Щоб допомогти наступаючим радянським військам, київські більшовики 16 січня розпочали збройне повстання, центром якого став завод «Арсенал». Його захищали більше тисячі робітників.

Минулися часи, коли сутички ворогуючих сторін були майже безкровними, тепер боротьба точилася не на життя, а на смерть. Після п'ятиденних боїв «Арсенал» взяли штурмом війська ЦР. Більшість його захисників вивели з «Арсеналу» підземними переходами, а понад 200 арсенальців, які прикривали відхід, були взяті у полон і розстріляні біля заводської стіни. Загальні втрати арсенальців склали близько тисячі осіб.

1 історик. Тим часом війська Антонова-Овсієнка планомірно відрізали від Центральної Ради Лівобережну Україну. Обороняти Київ не було кому. 22 січня 1918 року ЦР прийняла, нарешті, історичний IV Універсал. Він починається дуже поетично і урочисто:

«Народе України!

Твоєю силою, волею, словом стала на землі українська вільна Народна Республіка...

... Однині УНР стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу».

На жаль, цей важливий юридичний акт було проголошено надто пізно, коли кульмінаційний момент українського національного руху був пройдений. Гуркіт гармат із-за Дніпра вже сповіщав про наближення більшовиків до Києва. У годину смертельної небезпеки української держави на її оборону стала патріотична молодь.

1 учень. Дозвольте втрутитись у вашу розмову.

Учитель. Так, будь ласка, хто ви?

1 учень. Я говоритиму від імені сотника Омельченка, командира Студентського куреня:

«З Києва ми виїхали на українсько-більшовицький фронт у район станції Бахмач. Ми – це Помічний студентський курінь, сформований зі студентів-добровольців Українського Народного університету імені Св. Володимира, учнів старших класів 2-ї київської гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства, фельдшерської та гідротехнічної шкіл. Всього 115-130 чоловік.

27 січня 1918 року зайняли оборону обабіч залізничного полотна поблизу станції Крути разом з учнями військової школи імені Б.Хмельницького та невеликого відділу Вільного козацтва. Всього близько 300 чоловік.

На світанку 29 січня більшовицькі війська в кількості 6 тисяч чоловік – петроградські і московські червоноармійці та матроси Балтійського флоту – розпочали наступ.

Погано озброєні, підтримані лише однією гарматою з одчайдушним гармашем Лоцьким, ми прийняли бій. Я звернувся до вояків: «Вже нам, товариші, не вертатися на Україну, послужимо всі неньці, поляжемо за неї». І як давні русичі стали на смерть. Ніхто не показав ворогові спину, а йшли в атаку з покликом «Слава!» на устах».

2 учень. Я говоритиму від імені Аверкія Гончаренка – коменданта крутянського бою:

«Ще коли прибула Студентська сотня, я поставив їх на найспокійнішу ділянку фронту, щоб вони підготувалися до бою, бо підготовка у них була лише семиденна, дехто взагалі не вмів стріляти.

Протягом п'яти годин ми стримували атаку ворога. На полі бою поліг мій молодший брат. Кульмінацією бою...».

- 3 учень.** Дозвольте мені продовжити. Я говоритиму від імені поручника М.Михайлика:
- «Мені видно було густі лави матросів, що пішли в наступ. Застрекотіли скоростріли, рушниці. Видно було, як падали на снігу чорні постаті матросів, але присувалися вони все ближче й ближче. Було багато ранених, і ми стали відходити до окопів. Тут уже були розміщені всі наші сили і чекали з напруженням рішучого моменту. Густі лави сірих і чорних постатей йшли на весь зріст. З окопів застрекотіло 40 наших скорострілів і рушниці юнаків Стрілецького куреня. Падали чорні постаті, за ними йшли нові, знову падали і знову йшли одні за другими чорні і сірі лави. Окопи, станцію і потяги засипали ворожі кулі, але міцно трималися наші, посилали по набої до потягів за півтори версти, вистрілювали і знову посилали. Але грізні звістки: «Немає набоїв», «Псуються скоростріли» пролітали по окопах, а тут чорні постаті знялися, крики «Ура!», «Слава!», і все перемішалось.
- Стріляли один одного, обливалися кров'ю багнети. Вдесятеро більше ворогів – перемогли.
- Почався відступ до потягів, а москалі з криком «Ура!» кинулися до станції, яку охороняли 50 студентів, переважно з тих, що не вміли стріляти. Вечоріло, коли зібрались вояки до потягів. Два вагони, відведених для поранених, були переповнені. Рушили під вогнем ворога».
- 4 учень.** Говорить від імені Гончаренка:
- «Пізніше виявилось, що коли засурмили на полі бою з боку українських підрозділів і пролунала команда «Висипай у лінію!», почали чекати червоноармійців. Ніхто не звернув уваги на те, що штабний поїзд, а азом з ним начальник Військової школи Косенко, начальник штабу Богаєвський і сотник Тимченко ганебно втекли».
- 2 історик.** Доктор Ісідор Нагаєвський у книзі «Історія Української держави ХХ століття», написаній і виданій в еміграції в 1989 році, пише так: «Командир Студентської сотні Омельченко був поранений і не було його ким замінити, бо штаб був відсутній. Усіх вбитих від Крутами було 250 юнаків, 30 студентів і 10 старшин. Всього 290 героїв».
- 3 історик.** З військового погляду бій під Крутами був спланований невдало і закінчився безумовною поразкою, але він виявив святий порив української молоді, її готовність жертвувати життям в ім'я незалежної України.
- 4 історик.** Хотів би уточнити. У Довіднику з історії України читаємо: «Коли до більшовиків підійшло підкріплення, Гончаренко дав наказ відступити до ешелону. Забравши вбитих і поранених, українське військо відступило до потягів, де близько 17 години зібралися усі підрозділи. Незабаром з'ясувалось, що не вистачає однієї чоти студентів (28-30 чоловік), яка стояла найближче до станції. Відступаючи в сутінках, вони вийшли прямо на станцію, вже зайняту червоними, і потрапили в полон.
- Коли Єгоров, більшовицький командувач, дізнався про свої втрати (не менше 300 чоловік), наказав стратити полонених юнаків. Їх розстріляли надвечір у дворі станції Крути. Перед смертю гімназист-галичанин Григорій Папський заспівав «Ще не вмерла України...». Його підхопили всі приречені».
- Ховати тіла хлопців за християнським обрядом було заборонено. Кількох поранених більшовики відправили до Харкова, і якимсь чудом вони лишилися живими.
- Декілька вояків, яким пощастило врятуватись, уночі розібрали залізничну колію і на кілька днів затримали наступ військ червоних.
- 5 історик.** В цей час до Києва підходили війська М.Муравйова, яким не вдалося сходу захопити місто. п'ять днів обстрілювали його з важких гармат, перетворивши

життя мешканців на пекло. Обстріл не припинився навіть тоді, коли в штабі Муравйова з'явилася делегація від міської думи і повідомила про залишення міста частинами ЦР. Коли у деморалізоване і змучене місто увійшли нарешті перші підрозділи Муравйова, багатьом жителям здавалося, що настане довгожданий спокій, але найстрашніше було попереду. На три дні місто було віддане на поталу і грабіж окупантам.

У Києві, як і в інших містах, була влаштована різанина, якої древній град не бачив з часів Андрія Боголюбського.

В доповіді В.Затонського про становище в Києві після зайняття його військами Муравйова сказано: «Я сам був під розстрілом. Я врятувався випадково. У вишені знайшовся випадково мандат за підписом Леніна. Це мене врятувало. Скрипника хтось упізнав, і це його спасло...

Там (у Києві) був я зі Скрипником (після того, як Муравйов здобув місто). Ми увійшли в місто: трупи і кров... Там розстрілювали ВСІХ, хто мав якесь відношення (прихильне) до Центральної Ради – просто на вулицях. От і я мало не попав...»

На період з 9 лютого до 17 березня 1981 року Київ став радянським.

- 1 історик.** Повернувшись до Києва, Центральна Рада розпорядилася перепоховати відважних героїв на Аскольдовому цвинтарі. Церемонія відбулася 19 березня 1918 року. Під час служби Божої й на могилі, де поховали 27 героїв, співав студентський хор.

Жалобну промову виголосив М.С.Грушевський: «Стримайте ваші сльози! Ці юнаки поклали свої голови за визволення Вітчизни, і вона збереже про них вдячну пам'ять навіки вічні. Славна смерть за Україну».

Прекрасні слова сказала письменниця і громадська діячка Людмила Старицькі-Черняхівська: «Страшно вмерти, але ще страшніше загинути марно. Минуть роки, десятки років, століття - пам'ять про юнаків-героїв не згине вовік. Для нас могила ця лишиться на віки полум'ям віри, вона дала нам незабутнє минуле.

... Цей день стане днем шкільної молоді України. Від року до року сюди будуть складати братську присягу ті, хто матимуть переступити поріг життя».

- 5 учень.** П.Тичина, переповнений почуттями, написав вірш:

На Аскольдовій могилі
Поховали їх –
Тридцять мучнів українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт –
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ...

- 2 історик.** Вже в незалежній Україні на місці бою студенти Львівського військового ліцею ім. Героїв Крут разом із Борзнянською райдержадміністрацією зуміли звести Пагорб Слави. Над ним височіє хрест. На меморіальній таблиці напис: «Тут береже Україна вічний сон молодих своїх синів, які загинули героїською смертю в борні за її волю під Крутами 29 січня 1918 року».

- Учитель.** Ми сьогодні порівнювали подвиг юних українців із подвигом спартанців. Через багато років греки перепоховали кістки загиблих спартанців і поставили їм пам'ятник у вигляді лева з написом:

«Подорожній, повідай спартанцям
Про нашу загибель:
Вірні законам своїм,
Тут ми кістками полягли».

Ось така історична паралель.

6 учень. Подвиг української юні під Крутами став темою багатьох поетичних творів. Так, Спиридон Черкасенко у врші «Вперед», що з'явився в 1919 році, писав:

Ти впав, товарищу, у ранах
Між трупами таких, як сам,
Та не останній в могіканах,
Борониш ти святий вігвам.
Вони ідуть у лавах щільних
Вперед, вперед, і не один
Упав, як ти, в огнях свавільних
Під спів червоних хутровин.
Благослови ж їх льот шалений,
Умри з усміхом на устах;
Не поведе більш кат скажений
Твоїх братів у кайданах.
Коли ж здригнуть міцні їх лави,
Коли не схочуть умирати –
Покрий тавром ганьби й неслави,
Спали пожежею проклять!..

7 учень. Сучасний український поет Микола Луків пише так:

Ще юнаки, ще майже діти,
А навкруги і смерть, і кров.
«На порох стерти, перебити!»
- Іде на Київ Муравйов.
Полків його не зупинити,
Їта рано тішаться кати,
Коли стають до зброї діти,
Народ цей – не перемогти!

8 учень. «Бій під Крутами»

П.Шкраб'юк

Супроти хижої навали,
Супроти смерті – в стужу й сніг
- Ось тут вони, ось тут стояли,
І всього жменька – триста їх.
Стихали Києва хорали.
Його заслін – ці юнаки.
Ось тут – редут. Ось тут вмирили,
Приймали кулі і штики.
І пам'яттю не обминути
Останній бій, останній крик,
Ці Фермопіли наші – Крути,
А Берестечко – їх двійник.
Ген визирала мати сина.
Дівчата в'яли на порі.
Лиш червонілася калина
Ще дужче в кожному дворі.
І не уславлені спартанці,
А хлопці з роду відчайдух
- Ці гімназисти, ці повстанці...
Ось тут їх непоборний дух.

У виконанні ансамблю учнів звучить «Калинова балада» (народна пісня):
Загриміли в полі, мов громи гармати

- Стрільця молодого виряжала мати,
Витирала сльоз і благала Бога,
Щоб вернув їй сина додому живого.
«Не плач, моя рідна, посивіла мати, -
Я пішов на війну тебе визволяти,
Як не діждешся з тої сечі мене,
Посади, благаю, біля хати клена».
А туман – білим полем, а біда –
чорним болем,
А душа буйним кленом, зеленим,
ой, зеленим.

Тягнуться до сонця стовбури кленові,
Зрошені сльозами горя і любові.
Буйними ночами тихо шепчуть віти –
То твої, Вкраїно, найрідніші діти.
А туман – білим полем,
а біда – чорним болем,
А душа буйним кленом, зеленим,
ой, зеленим.

3 історик. Олена Леонтович наводить цифри втрат українського війська: загинуло понад 300. З них 250 досі безіменних курсантів, 11 старшин, понад 80 стрільців зі Студентського куреня.

Заключне слово вчителя. Ось і закінчується наша розмова, наш спогад, спроба проаналізувати лише один день історії народу.

Як багато ще треба провести досліджень, аби з'ясувати правду!

З тих історичних документів, зі спогадів учасників, які ми сьогодні розглядали, постає важкий урок. Непослідовна, невиважена політика тодішніх керівників української нації привела до трагедії київських студентів, до трагедії українського народу. Власне, Крути стали предтечею жорстокої поразки національно-визвольних змагань 1917-1922рр..

Крути – не тільки символ мужності, стійкості всіх поколінь українців, а й урок для політиків. Лише спільними зусиллями, попри ідеологічні розбіжності, можна будувати незалежну Україну. Не нищити, а творити й примножувати, щоб квітла наша земля чесною працею, заможним було життя, щасливим і мирним були дитинство і юність.

Наш патріотичний обов'язок – зростити молодих людей у любові до України, аби в їхніх душах навічно закарбувалося вогненне слово «Крути». Адже святе завжди залишається святим.

Література

1. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді// Шкільний світ. – 2007. - № 13. – С. 213.
2. Пашкович И.А. Патриотическое воспитание: система работы, планирование, конспекты уроков, разработки занятий. – Волгоград: Учитель, 2006. – 169 с.
3. Пишаємось Вітчизною своєю. Сценарії/ Упоряд. Н.В. Борисова. – Х.: Ранок-НТ, 2007. – 144 с.
4. План виховної роботи/ Під заг. ред В.В. Григораша. – Х.: Вид. Група «Основа», 2007. – 208 с.
5. Система открытых мероприятий в школе: классные часы, внеклассные мероприятия, открытые уроки. – Волгоград: Учитель, 2007. – 204 с.